

מוסד הרצל לחקר הציונות

אוניברסיטת חיפה

טענות נגד ישראל והתשובות המוצעות

ד"ר מיכל חטואל-רדושיצקי
פרופ' אלי אברהם

מוסד הרצל לחקר הציונות

אוניברסיטת חיפה

טענות נגד ישראל והתשובות המוצעות

ד"ר מיכל חטואל-רדושיצקי
פרופ' אלי אברהם

ינואר 2025

Claims Against Israel and Proposed Answers

Dr. Michal Hatuel-Radoshitzky

Prof. Eli Avraham

מסת"ב: 978-965-93168-1-6 ISBN:

©

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחברים.

עיצוב, סידור, עימוד והדפסה: א. אורן הפקות דפוס בע"מ

נדפס בישראל, תשפ"ה, 2025

Printed in Israel 2025

תוכן העניינים

I. טענות נגד ישראל בהקשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני

1. ישראל היא סרבנית שלום הדוחה כל הצעת פשרה
ומהווה מחסום בפני שלום עולמי 13
2. הסכסוך הישראלי-פלסטיני מזין את הגורמים הקיצוניים
באזור, מאיץ את הגיוס לשורות ארגונים פונדמנטליסטיים
והעולם המערבי משלם את המחיר 17
3. ישראל מעדיפה לשמר את הכיבוש וההתנחלויות
מאשר לעשות שלום 20
4. ההתנחלויות הישראליות הן שורש הסכסוך 22
5. ישראל היא מושבה קולוניאליסטית אחרונה
השולטת על אדמותיו של עם אחר 25
6. ישראל מְפַרָה את הסטטוס קוו
בהר הביית/אל-חרם אל-שריף ומנסה להשתלט עליו 28
7. ישראל "מלבינה" את הכיבוש באמצעות פתיחות מדומה
כלפי הקהילה הלהט"בית ("pinkwashing") 32
8. ישראל חנקה את כלכלת עזה ויצרה שם משבר הומניטרי,
רעב ומצוקה שהגיעו לשיאם במלחמת 'חרבות ברזל' 36
9. מנהיגים ואנשי ציבור יהודים מסיתים נגד הפלסטינים
ומלבים את היצרים 40
10. ישראל מבצעת טיהור אתני שיטתי בפלסטינים,
אשר הגיע לשיאו במלחמת 'חרבות ברזל' 43

II. טענות נגד ישראל בהקשר לזכויות מיעוטים

11. ישראל מפגינה סממנים של משטר האפרטהייד הדרום-אפריקאי 49
12. ישראל מפלה אזרחים ערבים כפי שמשתקף בהבדלים תקציביים עבור חינוך, תחבורה, תשתיות ורשויות מקומיות במגזר הערבי בהשוואה לתקציבים המיועדים לכלל תושבי ישראל 53
13. אזרחי ישראל הערבים מופלים על רקע היעדר הדרישה לגייסם לצה"ל – וזאת בשל ההטבות שלהן זכאים משוחררי צה"ל 58

III. טענות נגד ישראל בהקשר לצה"ל

14. צה"ל הוא בעל קוד אתי ירוד 65
15. ישראל "ששה אלי קרב" ("trigger-happy") – נמהרת לצאת למלחמות, פעולות ומבצעים צבאיים ללא בחינת חלופות וללא התחשבות בתוצאות ההרסניות 70
16. ישראל מפעילה כוח בלתי פרופורציונלי בעימותים בהם היא מעורבת 74
17. ישראל אינה מבחינה בין הרג חמושים לבין אזרחים חפים מפשע בעימותים שבהם היא מעורבת 79

VI. טענות בעד החרמת ישראל

18. יש לפעול נגד מדיניותה של ישראל בעיקר בערוצים בינלאומיים ובאמצעות קידום חרם נגדה 87
19. החרם הוכח ככלי אפקטיבי במאבק נגד האפרטהייד בדרום-אפריקה ולכן נכון להשתמש בו גם כנגד ישראל 90
20. אוניברסיטאות בישראל משתפות פעולה עם הכיבוש ותורמות לפיתוח ידע בצה"ל ולכן מוצדק להחרימן 95
- 98 סיכום
- 101 רשימת מקורות

פתח דבר

*”כשהעובדות לצידך, טען באמצעותן.
כשהחוק לצידך, טען באמצעותו.
כשאינן לך אף אחד מהשניים, צעק”*

אל גור

ביקורת הנשמעת מצד מדינות או קבוצות אזרחיות וארגונים בינלאומיים כנגד מדינות אחרות אינה דבר פסול אלא להיפך: ביקורת יכולה להוות כלי עבור מדינות להתאים את עצמן לנורמות בינלאומיות ובכך לשפר לאין ערוך את איכות חיי אזרחיהן. יחד עם זאת, הביקורת המושמעת כנגד מדינת ישראל בזירה הבינלאומית אינה פרופורציונלית בהשוואה לזו המוטחת כלפי מדינות אחרות שגם הן מתמודדות עם סכסוכים ואתגרים דומים. הגם שישראל ראויה לביקורת – כפי שכל מדינה אחרת ראויה לה – ברוב המקרים העיסוק בישראל הוא חסר פרופורציות ואובססיבי, ולעיתים קרובות אף נובע מאנטישמיות (אברהם, בהדפסה; כהן ושות', 2016). טיעונים נגד ישראל מקודמים על ידי חלק מכלי התקשורת בעולם, מנהיגים, ממשלות זרות ומפלגות, ארגוני זכויות אדם ומוסדות בינלאומיים; תדירות העלאת הטענות כנגד ישראל וחומרתם הלכה וגברה באופן ניכר מאז אירועי ה-7 באוקטובר ותחילת מלחמת 'חרבות ברזל'.

בשונה מכל מדינה אחרת, חלק מהביקורת שמושמעת כנגד ישראל מבקשת לשלול את זכותה להתקיים כמדינת הלאום של העם היהודי. במילים אחרות, ישראל, כאשר היא מותקפת בהקשר לשלילת זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית, מהווה מקרה יחיד ומיוחד. הגדרת האנטישמיות על ידי הברית הבינלאומית לשימור זכר השואה (International Holocaust Remembrance Alliance – IHRA) מתייחסת לכך שהכחשת זכותה של מדינת ישראל להתקיים היא צורה חדשה של אנטישמיות. הגדרה זו אומצה על ידי ארגונים, מוסדות בעולם וכן על ידי הפרלמנט האירופי, מדינות בארה"ב וכן על ידי 35 מדינות בעולם.¹

מטרתו של קובץ זה היא לספק עובדות מבוססות מחקר לעשרים טיעונים הנשמעים כנגד ישראל בזירה הבינלאומית. הקובץ פורסם לראשונה ב-2020 ולאור העלייה באנטישמיות בתפוצות לאחר אירועי ה-7 באוקטובר,² מצאנו לנכון לעדכן אותו במלאת שנה למלחמת 'חרבות ברזל'.

הקובץ מורכב מארבעה חלקים המציגים 20 טיעונים נגד ישראל לפי ארבעה תחומים מרכזיים: הסכסוך הישראלי-פלסטיני (החלק הראשון – 10 טיעונים), זכויות המיעוט הערבי (החלק השני – שלושה טיעונים), התנהלותו של צה"ל (החלק השלישי – ארבעה טיעונים) וטיעונים המבקשים להצדיק חרם נגד ישראל ובידודה בזירה הבינלאומית (שלושה טיעונים). המענה לכל טיעון ניתן תחילה במספר נקודות תמציתיות ובהמשך בהרחבה. לכל טיעון ניתן להשיב במגוון אופנים – בוטים יותר או פחות.

1 IHRA Member Countries, official International Holocaust Remembrance Alliance Website, [holocaustremembrance.com/who-we-are/member-countries](https://www.holocaustremembrance.com/who-we-are/member-countries) (accessed October 2024)

2 Antisemitism Worldwide Report 2023; Tel Aviv University and the Anti-Defamation League (ADL); cst.tau.ac.il/wp-content/uploads/2024/05/AntisemitismWorldwide_2023_Final.pdf

הבחירה של המילים והמשפטים המרכיבים את התשובות בקובץ הם תוצר של הניסיון לאזן בין הרצון להגן על מדינת ישראל מפני אי־דקויות במקרה הטוב וסילוף העובדות במקרה הפחות טוב, ובין חוסר הרצון להכפיש וליצור דמוניזציה כלפי הצד השני. אין בקובץ ובמענה לטיעונים המופיעים בו כדי להפחית ממורכבותו של הסכסוך הישראלי־פלסטיני ומהסבל שסכסוך זה גורם לשני הצדדים. כמי שמאמינים בשיח ודיאלוג – הגם שיש בינינו הבדלים אידיאולוגיים – כתבנו את הקובץ כדי להכניס מורכבות לדיונים בסוגיות בלתי פשוטות אלה, ולהכניס עומק לשיח המרודד שנשען על סיסמאות חלולות.

אנו מודים למוסד הרצל באוניברסיטת חיפה ולמנהלו פרופ' מעוז עזריהו על הנכונות להפיק את הפרסום וכן על עצותיו והכוונתו.

ד"ר מיכל חטואל־רדושיצקי
פרופ' אלי אברהם

.I

**טענות נגד ישראל בהקשר
לסכסוך הישראלי-פלסטיני**

טיעון # 1:

ישראל היא סרבנית שלום הדוחה כל הצעת פשרה ומהווה מחסום בפני שלום עולמי

- היהודים, ששמרו על נוכחות יהודית בשטח הארץ לאורך הדורות ושחלקם הגיע כפליטים, הסכימו להצעות פשרה שונות לחלוקת הארץ כפי שהובאו בוועדת פיל (1937) ובאו"ם (1947).
- ישראל היא תולדה של הסכם חלוקה שנתמך על ידי הקהילה הבינלאומית באו"ם.
- אחרי קום המדינה התקיימו מספר סבבי משא ומתן בין ישראל לבין שכניה הערבים ומדינות ערביות באזור – חלקם הסתיימו בהסכמי שלום (מצרים, ירדן, איחוד האמירויות, בחריין וסודן), אחרים הצליחו חלקית (הכרה הדדית בהסכמי אוסלו אבל חוסר התקדמות בפרמטרים שנקבעו בהסכם הביניים) ואחרים כשלו. לא נכון לייחס את כישלון השיחות לצד אחד בלבד (לא הישראלי ולא הפלסטיני).

בשנת 1937 פורסם דו"ח ועדת פיל אשר ראה בסכסוך בין תושביה היהודים והערבים של הארץ עימות בין זכות לזכות. על כן, הוועדה המליצה על תוכנית חלוקה אשר תפתור את מה שכינתה "סכסוך בלתי ניתן לדיכוי... בין שתי קהילות לאומיות בתחומיה המוגבלים של ארץ קטנה אחת". היהודים קיבלו את תוכנית החלוקה הזו, בעוד שתושבי הארץ הערבים דחו אותה ותבעו כי הארץ כולה תימסר לשליטה ערבית. זאת, בהמשך לפסיקתו של מנהיג המוסלמים באזור, המופתי חאג' אמין אל חוסייני, לפיה חל איסור דתי לוותר על חלקי אדמת הארץ שהיו בשליטת יהודים (דרשוביץ, 2003). מכיוון שהמופתי הבהיר שמרבית היהודים יגורשו מהארץ במידה ותושבי הארץ המוסלמים יקבלו שלטון מלא, לא ניתן היה לצפות שתושביה היהודים של הארץ יקבלו עליהם שלטון זה.

ב-1947 הוחלט באו"ם על חלוקת הארץ מאחר ולא ניתן היה למצוא פתרון לטענות על הזכויות והעוולות שהעלה כל צד. בדומה להחלטה מהעשור הקודם – הנחת היסוד שעמדה בבסיס תוכנית החלוקה הייתה כי גם תביעותיהם של הערבים וגם תביעותיהם של היהודים הינן תקפות ולא ניתנות לפישור. לפיכך תוכנית החלוקה הסתמנה כהסדר המציאותי ביותר להגשמת השאיפות הלאומיות של שני הצדדים. אם כן, גם כעשור לאחר ועדת פיל, היהודים הסכימו לקבל פתרון זה, אך הוא נדחה מצד מדינות ערב והפלסטינים עצמם, ומאז שני הצדדים שקועים בסכסוך (דרשוביץ, 2003; חטואל, 2015; Wilf, 2015).

לאורך השנים היו מספר רב של ניסיונות לשיחות ומשא ומתן בין הישראלים לבין הפלסטינים. חלקם הסתיימו בהסכמים שמיושמים עד היום. כך למשל: הסכמי אוסלו (1993) אשר עיגנו את נושא ההכרה ההדדית, הסכם עזה-יריחו (1994) לפיו אלה יהיו השטחים הראשונים שבהם יחול שלטון פלסטיני עצמאי, והסכם חברון (1997) לפיו חברון תחולק לשני אזורים, האחד בשליטה

פלסטינית והשני בשליטת ישראל. הסכם הביניים (1995) שגם הוא תוצאה של דיאלוג ישראלי-פלסטיני, ואשר מתייחס להרחבת ממכויות הממשל העצמאי הפלסטיני בגדה המערבית ובעזה, מיושם באופן חלקי.

סבבי המשא ומתן שלא הניבו פרי כוללים את שיחות קמפ דייוויד (2000), שיחות אנאפוליס (2007-2008), שיחות שקטות שכללו הקפאת הבנייה בהתנחלויות למשך תשעה חודשים (2010-2011), ושיחות למסגרת הסכם קבע בהובלת מזכיר המדינה האמריקני קרי (2013-2014).

לאורך השנים מתרבים העדויות והסיפורים הפנימיים מצד בעלי עניין שליוו היבטים שונים של סבבי המשא ומתן, על אודות הסירוב הפלסטיני להצעות נדיבות מטעם ישראל, כאשר האחרון שבהם הינו שגריר סעודיה לשעבר בארצות הברית וחבר בכיר במשפחת המלוכה הסעודית, הנסיך בנדר בן סולטן.³ יחד עם זאת, כפי שאין זה סביר שאת ההצלחה להסכמים הרבים שנחתמו נכון לייחס לצד הישראלי או הפלסטיני בלבד – כך גם אין זה סביר שאת הכישלונות של השיחות (הרבות) ניתן לייחס לצד אחד.

האשמת ישראל בכישלון כלל השיחות כמוה כקביעה שרק ישראל נדרשת לווייתורים בעוד שהצד השני או שאינו נדרש לווייתורים או שאינו מתנגד לווייתורים הנדרשים – דבר שכמובן אינו נכון. מכאן, הטענה ש"ישראל מסרבת לכל הצעת פשרה" הינה סיסמה פשטנית שממעטה במורכבות הסכסוך ובווייתורים המשמעותיים ששני הצדדים נדרשים להם כדי לסיימו. בנוסף, לישראל יש הסכמי שלום עם שתיים משכנותיה, ירדן (1996)

3 "Saudi Prince Accuses Palestinian Leaders of Failing Palestinians", by Isabel Kershner and Ben Hubbard, The New York Times, 6 October, 2020: www.nytimes.com/2020/10/06/world/middleeast/saudi-arabia-palestinians-israel.html

ומצרים (1979), ועם שלוש מדינות ערביות באזור (איחוד האמירויות, בחריין וסודן). הסכמים אלה הם עדות לכך שישראל אינה "סרבנית שלום".

טיעון # 2:

הסכסוך הישראלי-פלסטיני מזין את הגורמים הקיצוניים באזור, מאיץ את הגיוס לשורות ארגונים פונדמנטליסטיים והעולם המערבי משלם את המחיר

- מספר ההרוגים והיקף ההרס במהלך הסכסוך הישראלי-פלסטיני הם בקנה מידה קטן בהרבה בהשוואה לסכסוכים אחרים בעולם בכלל ובאזור בפרט.
- לקונפליקטים ולמלחמות המתמשכות בסוריה, בעיראק, בתימן ובלוב אין קשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני.
- בשלהי 2016, ערב פרישתו מתפקידו, ציין מזכ"ל האו"ם הקודם, באן קי מון, שהסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו הסיבה למלחמות באזור.

לפני מלחמת 'חרבות ברזל' הסכסוך הישראלי-ערבי גרם למעט יותר מ־91,000 קורבנות בצד הערבי ומתוכם מעל 18,000 במלחמת ששת הימים, כ־19,000 הרוגים במלחמת יום הכיפורים ומעל 20,000 הרוגים במלחמת לבנון הראשונה. נתונים אלה כוללים את שתי האינתיפאדות, ומבצעים ברצועת עזה כמו 'עופרת יצוקה' (2008-2009), 'צוק איתן' (2014) ו'שומר החומות' (2021).⁴ לפי מקורות פלסטינים, הלחימה ברצועת עזה במלאת שנה למלחמת 'חרבות ברזל' גרמה לכ־41,000 הרוגים פלסטינים. ישראל לא הציגה נתונים אחרים אך נטען שלפחות מחצית מההרוגים הינם מחבלי חמאס.

במבט השוואתי הסכסוך הישראלי-ערבי בכלל והישראלי-פלסטיני בפרט מסתמן כחמור פחות מקונפליקטים אחרים. כך למשל, באלג'יריה: מלחמת העצמאות של האלג'ירים נגד הכיבוש הצרפתי החלה מעט אחרי מלחמת העצמאות של ישראל (והתחוללה בין השנים 1954-1962) ומספר הקורבנות מהצד המוסלמי שנוי במחלוקת ונע בין מיליון לשני מיליון. לאחר שאלג'יריה זכתה בעצמאות, במהלך מלחמת האזרחים במדינה (שהתחוללה בשנת 1991 על רקע תוצאות הבחירות וביטולן על ידי הצבא) נרצחו כ־100,000 קורבנות בשם האסלאם – רובם אזרחים חפים מפשע. דוגמה נוספת היא סודן, בה התנהלו שתי מלחמות אזרחים וטבח בחסות הממשלה (בחבל דרפור). מלחמת האזרחים הראשונה (בין השנים 1955-1972) הסתיימה עם כ־500,000 קורבנות, ומלחמת אזרחים נוספת (שהחלה ב־1983) גרמה ל־1.9 מיליון קורבנות ומעל 3 מיליון פליטים (ימיני, 2014). ב־2023

Total Casualties, Arab-Israeli Conflict (1920-present); The Jewish Virtual Library; www.jewishvirtuallibrary.org/total-casualties-arab-israeli-conflict 4

פרצה מלחמת אזרחים נוספת בסודן, בה נהרגו עד כה כ-20,000 אנשים.⁵

בחינת המצב אצל שכנתה של ישראל מצפון, סוריה, מראה כי התחולל שם מרחץ הדמים הגדול ביותר במאה הנוכחית, שמקורו בהתקוממות עממית שהחלה ב-2011, שהיה לה קשר ישיר ל"אביב הערבי" שהחל באותה תקופה. התקוממות אזרחית זו, אשר דוכאה באלימות על ידי משטר אסד, שינתה את פניה והפכה למאבק של זהויות דתיות, עדתיות ותרבותיות. עד 2020 מספר ההרוגים במלחמה בסוריה נאמד בכ-400,000, בנוסף ל-5.6 מיליון פליטים שעזבו את שטח סוריה וכ-6 מיליון עקורים נוספים שנשארו בשטחה של המדינה.⁶

הדוגמאות הללו הן חלק ממאגר רחב מאוד של סכסוכים מדממים ברחבי העולם, שממשיכים להתקיים גם במזרח התיכון (כמו המלחמות בעיראק, בתימן ובלוב) בעוצמה רבה בהרבה מהסכסוך הישראלי-פלסטיני, וללא כל קשר אליו, לישראל, לציונות או לעם היהודי. גם מזכ"ל האו"ם הקודם, באן קי מון, בנאום הפרידה שנשא בפני מועצת הביטחון בדצמבר 2016, שיתף את הנוכחים ברשמיו ש"בעוד הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו הסיבה למלחמות אשר מתחוללות במזה"ת – פתרונו יכול לייצר מומנטום לשלום אזורי".

5 Humanitarian Coordinator for Sudan calls for end of hostilities, protection of civilians, and unimpeded access, 23 September 2024:

reports.unocha.org/en/country/sudan/

6 "Civil War in Syria", Global Conflict Tracker, Council on Foreign Relations, www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/civil-war-syria#:~:text=According%20to%20estimates%20by%20the,million%20have%20been%20internally%20displaced (accessed August 2020)

טיעון # 3:

ישראל מעדיפה לשמר את הכיבוש וההתנחלויות מאשר לעשות שלום

- ישראל פירקה התנחלויות פעמיים בעבר ובתוך כך הוכיחה כי הן לא היוו מחסום בפני הסדר שלום פוטנציאלי: ב־1979 בסיני כחלק מהסכמי השלום עם מצרים, וב־2005 ברצועת עזה ובצפון השומרון באופן חד־צדדי.

נכון ל־2024 חיים מעבר לקו הירוק כחצי מיליון יהודים,⁷ המהווים 5% מאזרחי ישראל, ישראלים רבים דורבנו להתיישב באותם מקומות מטעמי נוחות: עלות הדיור נמוכה באופן משמעותי מעלות הדיור בערים ישראליות בתוך הקו הירוק, שירותי הרווחה והחינוך מסובסדים, הבתים גדולים, הנוף פתוח, ותשתית הכבישים טובה ומאפשרת הגעה נוחה וקלה למקומות עבודה בתל אביב או בירושלים. מנקודת מבטה של מדינת ישראל, היו מספר סיבות לקדם את ההתיישבות בהתנחלויות כולל ייצור עומק אסטרטגי (Nelson, 2016).

ישראל פירקה התנחלויות פעמיים בעבר ובתוך כך הוכיחה כי אלה לא היוו מחסום בפני הסדר שלום פוטנציאלי: ב־1979 ישראל פינתה את היישובים בסיני כחלק מהסכמי השלום עם מצרים, וב־2005 ישראל פירקה את ההתנחלויות ברצועת עזה באופן חד־צדדי. כיום תיתכן בעיה ולפיה אם מדינת ישראל לא תיסוג מהשטחים בגדה המערבית היא תתקשה לשמור על האופי היהודי והדמוקרטי שלה (שם, 2016). אלא שאם מדינת ישראל כן תיסוג מהשטחים הללו היא עלולה להיתקל במשטר עוין בגדה המערבית אשר ממומן ומגובה על ידי איראן, חיזבאללה והאחים המוסלמים, כפי שקרה ברצועת עזה, ואשר הטילים שישוגרו משם יהוו סכנה ממשית לאזרחים רבים במדינת ישראל. כלומר מצד אחד יש צורך ממשי לסיים את הכיבוש ומצד שני קיימים סיכונים שאין להקל בהם ראש (Shavit, 2013).

7 נתון זה משתנה מעט על פי מקורות שונים ונע בין 517,407 (על פי האתר הרשמי של מועצת יש"ע - myesha.org.il/?CategoryID=187) לבין 478,600 (על פי האתר הרשמי של שלום עכשיו - אוכלוסיה - שלום עכשיו) (peacenow.org.il), נדלה באוקטובר 2024.

ט"עוון # 4:

ההתנחלויות הישראליות הן שורש הסכסוך

- טיעון זה מתעלם מקיומו של הסכסוך הישראלי-ערבי הרבה לפני הקמת ההתנחלויות, מהעובדה שקיומן של התנחלויות לא מנע מישראל לכרות הסכמי שלום עם מדינות ערביות, ומהעובדה שקיימים גורמים נוספים אשר מלבים את הסכסוך.
- גורם מרכזי ומוכר פחות שקיים בשורש הסכסוך הינו נושא הפליטים הפלסטינים, אשר עבר פוליטיזציה. ראייה לכך הינה ההפרדה המלאכותית הקיימת במנגנוני האו"ם המטפלים בפליטים הפלסטינים (אונר"א) בשונה מאלה המטפלים בפליטים משאר הסכסוכים בעולם (UNHCR).
- כך נוצר מצב שפליטים פלסטינים מוגדרים באופן שונה מפליטים מסכסוכים אחרים בעולם, ובמרוצת השנים, במקום ליישב פליטים פלסטינים באזורי הפעולה השונים של אונר"א, מספר הפלסטינים הרשומים כפליטים בסוכנות תפח מכ־700,000 לכ־5.9 מיליון.

הוויכוח עם הטיעון שלפיו ההתנחלויות הישראליות הן שורש הסכסוך אינו חייב להתפרש כהסכמה עם מפעל ההתנחלויות. הטיעון הזה שגוי בשל העובדה שהוא מתעלם משלושה דברים מרכזיים: ראשית, קיומו של סכסוך היסטורי לפני הקמת ההתנחלויות (הרחבה במענה לטיעון 1), שנית, מהעובדה שבעת כריתת הסכם השלום עם מצרים לא היו ההתנחלויות בסיני בגדר מכשול והן נעקרו לאלתר (הרחבה במענה לטיעון 3), ושלישית, הטיעון מתעלם מהעובדה שקיימים גורמים נוספים המלבים את הסכסוך. כך לדוגמה נושא הפליטים הפלסטינים והמנגנון הפוליטי המנציח מעמד זה גם בקרב דורות ההמשך.

למעשה, חסם מרכזי לכריתת הסכם שלום בין ישראל לבין הפלסטינים הינו נושא הפליטים הפלסטינים. זאת בשל העובדה שלמרות שמספר הפליטים הפלסטינים אשר נותרו ממלחמת העצמאות מוערך בלא יותר מכמה עשרות אלפים (ואחרי מלחמת העצמאות נאמד בכ־700,000), מספר הפלסטינים הרשומים כיום כפליטים מגיע לכ־5.9 מיליון.⁸ מצב זה הוא תולדה של הפרדה מלאכותית הקיימת באו"ם בין הטיפול בפליטים פלסטינים (באמצעות סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים פלסטינים, אונר"א) לבין טיפול בפליטים מכל שאר הסכסוכים בעולם (באמצעות הנציבות העליונה של האו"ם לטיפול בפליטים, UNHCR).

באופן קונקרטי, אונר"א, אשר מטפלת בפליטים פלסטינים בחמישה אזורים פעולה (סוריה, לבנון, ירדן, רצועת עזה והגדה המערבית) אינה פועלת ליישב פליטים פלסטינים באזורים אלה אלא לשמר את מעמדם כפליטים ללא קשר לקבלת אזרחות במדינה המארחת, למצב סוציו־אקונומי או למעורבות בפעילות

8 האתר הרשמי של סוכנות האו"ם לפליטים פלסטינים, UNRWA: www.unrwa.org/where-we-work (נדלה באוקטובר 2024).

טרור – פרקטיקות שאינן נהוגות בנציבות העליונה לפליטים של האו"ם. בנוסף, בשונה מהנציבות העליונה לפליטים של האו"ם, אשר מגדירה מיהו פליט לפי אמנת הפליטים (1951), אונר"א אינה מתבססת על הגדרה משפטית כלשהי, כך שלאורך השנים הוכנסו שינויים בהגדרת מיהו פליט פלסטיני הזכאי לשירותי הסוכנות (מיכאל וחסואל-רדושיצקי, 2020).

לנוכח מידע זה, ומבלי לגרוע מחשיבותו האפשרית של נושא ההתנחלויות כחסם לפתרון הסכסוך, לא נכון להתייחס להתנחלויות כאל שורש הבעיה כולו.

ט"עו ן # 5:

ישראל היא מושבה קולוניאליסטית אחרונה השולטת על אדמותיו של עם אחר

- עוד בראשית דרכה, הציונות הוגדרה כ"אמונה שעיקרה מנוסה" מרדיפות היהודים בגולה (דו"ח ועדת פיל) – מעולם לא היו לציונות שאיפות קולוניאליות.
- ישראל אינה מדינה קולוניאליסטית או אימפריאליסטית ומאפיינים של התיישבות קולוניאליסטית אינם מתקיימים במקרה הישראלי.
- ישנם כיום מקרים רבים בעולם של קבוצות ועמים הנאבקים על זכותם להיפרדות ולהגדרה עצמית.

העלייה הראשונה לארץ ישראל, שהתרחשה בעידן של הגירת המונים בכל רחבי העולם, החלה ב־1882 והסתיימה ב־1903 (דרשוביץ, 2003). בתקופה זו נמלטו היהודים שעברו לשטחי ארץ ישראל מהדיכוי האנטישמי באירופה הקולוניאליסטית ובמדינות האסלאם במזרח התיכון. יהודים אלה, לא רק שלא ייצגו רעיון אירופאי לבן ועליון, אלא בפועל הם הגיעו לארץ כבריחה ממשטרים שראו בהם מקקים ועכברושים (Nelson, 2016).

במאה ה־20 הקימו היהודים את התנועה הציונית כדי להימלט מהרדיפה והאלימות שהופעלו כנגדם. בשנת 1937 אף קבע דו"ח ועדת פיל שהיהודים שבאו לארץ ישראל היו למעשה פליטים, ולא כובשים או קולוניאליסטים. אותו דו"ח אף כינה את הציונות כ"אמונה שעיקרה מנוסה" מן הרדיפות נגד היהודים בגולה (דרשוביץ, 2003; ימיני, 2014).

עבור יהודי אירופה שבחרו לעלות לארץ ולא ליעד אחר, כמו ארה"ב למשל, ארץ ישראל היוותה יעד הולם בין היתר בשל הנוכחות היהודית הרבה בה מאז ומעולם. זאת מאחר ולאורך כל הדורות ארץ ישראל היוותה מרכז של לימוד יהודי, ראת שמים ומיסטיקה. יהודים יושבי אירופה תרמו למוסדות דת בארץ והתפללו תמיד להגשמת שיבת ציון. אף כי מרבית יהודי העלייה הראשונה כלל לא היו דתיים – הכיסופים לציון היו להיבט חשוב של דברי ימי עם ישראל. היהודים שחיו מחוץ לארץ ישראל כונו "פזורה" או "יושבי גולה" (דרשוביץ, 2003).

היישוב היהודי בארץ ישראל לא רק שלא היה כוח קולוניאליסטי, אלא אפילו לא היה ביכולתו לעודד עלייה לארץ בתקופה שהובילה למלחמת העולם השנייה וכן בתקופת המלחמה עצמה. שלא כמתיישבים קולוניאליים שמטרתם היא לשרת התפשטות מסחרית וצבאית של המעצמה האימפריאלית שאותה הם מייצגים – היהודים שהגיעו לשטחי ארץ ישראל

כפליטים לא רצו שום קשר עם הארצות מהן הם נסו כדי לברוח מפוגרומים ואפליה על רקע דתי. האדמה שעיבדו לא נגזלה בכוח מבעליה החוקים ולא הוחרמה בתוקף חוק קולוניאלי אלא נרכשה במחירים הוגנים מסוחרים קרקעות ומבעלים שמרביתם לא ישבו על אדמתם. יחד עם גלי עלייה מאוחרים יותר מרוסיה, אתיופיה ומקומות אחרים, יהודים אלה מהווים את הבסיס לחברה הישראלית של היום. כך, קצת פחות ממחצית מבני החברה הישראלית מקורותיה באירופה. לפיכך, תיאור מכליל של ישראל כמדינה קולוניאליסטית אירופית אינו מדויק מבחינה היסטורית או דמוגרפית (דרשוביץ, 2003; Nelson, 2016).

בקרב עמים וקבוצות לאומיות אחרות, אשר בדומה לפלסטינים נאבקים גם הם לקבלת זכויות להגדרה עצמית (self-determination), ניתן כיום לציין את הבסקים, הקטלונים, הכורדים, הסיקים, הטמילים והטיבטים כרשימה חלקית מאוד (Abulof, 2015). למרות שריבוי המקרים בפירוש אינו מצדיק את מקרה הסכסוך הישראלי-פלסטיני, הוא שופך אור על מורכבות הנושא ומפריך את הטענה שישראל היא המדינה היחידה אשר כובשת אדמות של עם אחר.

ט'עוון # 6:

ישראל מְפָרָה את הסטטוס קוו בהר הבית/אל-חרם אל-שריף ומנסה להשתלט עליו

- מתחם הר הבית/אל-חרם אל-שריף הינו אתר קדוש בעל משמעות היסטורית ודתית לישראלים ולערבים כאחד.
- בתחילת המאה הקודמת מנהיגי הציונות לא דרשו שליטה באתר, אך ככל שיותר מבקרים יהודים נכנסים למתחם למטרות פולחן דתי, וככל שמשטרת ישראל אוסרת על מוסלמים המוגדרים פורעי חוק להיכנס אליו, מתפרש הדבר בעיני העולם הערבי כניסיון ישראלי לייחד את ההר.
- ראש ממשלת ישראל השמיע שוב ושוב אמירות חד-משמעיות ופומביות על כך שישראל אינה מעוניינת לשנות את הסטטוס קוו במקום.

הר הבית – מתחם ששטחו 144 דונם ובו עשרות רבות של מבנים ומונומנטים היסטוריים בעלי ייעודים רבים – הינו מקום קדוש, אתר עתיקות ומוקד סמלי של הסכסוך האזורי. מדובר באזור שוקק חיים שמתכנסים בו מדי יום אלפי בני-אדם, פועלים בו שלושה בתי-ספר מוסלמיים ומועסקים בו מאות עובדי הוראה, שומרי הווקף, שוטרים ישראלים, שופטים שרעים, עובדי ספרייה, מומחים לשימור כתבי-עת עתיקים, עובדי מוזיאון, מרפאה, כיבוי-אש, מטיפים ומדריכים דתיים, קוראים בקוראן, שרתים, עובדי ניקיון ואנשי שימור ותחזוקה (רייטר, 2016). אולי יותר מכל נושא אחר, מנקז אליו מתחם זה את בעיות היסוד של הסכסוך הישראלי-פלסטיני ואת האינטרסים הסותרים של השחקנים הרבים המעורבים בו (מיכאל וערן, 2015).

מבחינת היהדות הר הבית מזוהה עם הר המוריה, שעליו עקד אברהם את יצחק בנו. חשיבות הר הבית ליהודים באה לידי ביטוי בתפילות, בטקסים, באמונות וביצירה היהודית, והוא נחשב קדוש ליהודים זה כ־3,000 שנה. להר הבית יש משמעות רבה גם בעיני הנצרות וגם בעיני האסלאם. הח'ליפה עבד אל-מלכ בן מרוואן הקים עליו בסוף המאה השביעית לספירה את מבנה הזיכרון הנקרא כיפת הסלע, מתוך הכרה שדת האסלאם ממשיכה את היהדות והנצרות. על רקע הסכסוך שנתגלע בין התנועה הציונית לבין התנועה הערבית והפלסטינית, התפתחה בהדרגה מגמה ערבית-מוסלמית של הכחשת הזיקה היהודית להר הבית.

בתחילת המאה הקודמת מנהיגי הציונות היו מודעים לנפיצות נושא הר הבית ולכן לא דרשו שליטה באתר. קו אסטרטגי זה צוין במפורש ב־1919 בהסכם שנחתם בין חיים וייצמן (שהיה אז ממנהיגי התנועה הציונית) לאמיר פייסל, מנהיג תנועת העצמאות הערבית,⁹

וכן בהצהרת הכוונות שפורסמה ב־1931 על ידי חיים ארלוזורוב, שכיהן כראש המחלקה המדינית בסוכנות היהודית. למרות שהמניע הראשי להצדקת אסטרטגיה זו היה מזעור הפוטנציאל לעימות דתי, סיבה נוספת הייתה הרצון של ההנהגה הציונית החילונית לבסס את התנועה על ערכים רציונליים ופעילות דיפלומטית מעשית, במטרה לייצר הילה של נורמליזציה לעם היהודי (כהן, 2017). ברם, עקב אכילס של גישה זו היא סירובן של קבוצות יהודיות לקבל קו מדיני זה, בשם הזיקה למסורת עתיקת ימים בשילוב עם החשש המוסלמי המושרש שהכוננות היהודית לוותר על השליטה באתר כה קדוש אינה כנה (כהן, 2017; Kuperwasser, 2017).

לפיכך, ככל שיותר מבקרים יהודים נכנסים למתחם לצורך מימוש מטרות אידאולוגיות, וככל שמשטרת ישראל אוסרת על מוסלמים המוגדרים פורעי חוק להיכנס אליו, מתפרש הדבר בעיני העולם הערבי כניסיון ישראלי לייחד את ההר (מיכאל וערן, 2015; רייטר, 2016). זאת, חרף אמירות חד־משמעיות ופומביות מצד ראש ממשלת ישראל על כך שישראל אינה מעוניינת לשנות את הסטטוס קוו במקום – אמירות שאף הוכרו וצוינו לשבח במועצת הביטחון של האו"ם.¹⁰

הרשות הפלסטינית מצידה אינה יכולה להשפיע הלכה למעשה על תקריות אלימות ותסיסה פלסטינית ברחבת ההר, וכל מאמץ שלה להרגיע את הרוחות במתחם מוביל לביקורת מצד חמאס,

10 "...Reckless statements made by Palestinian and Israeli extremist elements, reinforced by some mainstream voices as well, have insinuated that Israel is aiming to change the status quo at the holy sites. This fear has reverberated widely across the Arab world. Prime Minister Netanyahu's repeated assurances that Israel has no intention of changing the historic status quo at the holy sites have been welcome" (16 October 2015, Mr. Tayé-Brook Zerihoun, Assistant Secretary-General for Political Affairs; UNSC 7536th meeting)

המבקש להסלים את האווירה במטרה לערער את הלגיטימיות של הרשות כמובילת המאבק הפלסטיני (מיכאל וערן, 2015). בצד הישראלי, השר לביטחון לאומי, איתמר בן גביר, עלה להר הבית מספר פעמים במהלך כהונתו, ובאוגוסט 2024 התייחס בריאיון בגלי צה"ל לשאיפתו להקים במקום בית כנסת. דבריו עוררו התנגדות גורפת במערכת הביטחון, ובספטמבר 2024 ציין ראש הממשלה נתניהו כי בנושא הר הבית אין ולא יהיה שינוי בסטטוס קוו.¹¹ בתנאים אלו מתקשים הגורמים המתונים יותר ברשות הפלסטינית ובממלכה הירדנית¹² להשמיע קול אחר, ונאלצים להצטרף למקהלת המְגַנְּים את ישראל.

11 "נתניהו בפתח הקבינט: שרים לא יעלו להר הבית ללא אישור מוקדם שלי", N12, 8 בספטמבר 2024, www.mako.co.il/news-politics/2024_q3/Article-3a457233633d191027.htm.

12 ב-2013 המלך עבדאללה זכה בהכרה פלסטינית וכלל-ערבית באפוטרופסות שלו על המקומות הקדושים לאסלאם בירושלים, וזאת מתוקף הסכם שחתם עם עבאס (רייטר, 2016).

ט'עוון # 7:

ישראל "מלבינה" את הכיבוש באמצעות פתיחות מדומה כלפי הקהילה הלהט"בית ("pinkwashing")

- עם קום המדינה ישראל אימצה את חוקי האישות של המנדט הבריטי אבל אלה לא נאכפו על יחסים בהסכמה בין מבוגרים, וב־1988 הכנסת ביטלה את החוק הישן.
- החל מ־1993 חברים מוצהרים של הקהילה הגאה יכולים לשרת בצה"ל, ובשנת 1998 הוסרה מחוקי הצבא התייחסות מגבילה בנוגע לשירותם של חיילים מקהילת הלהט"ב.
- מצעדי גאווה ואירועים אחרים של הקהילה הגאה מתקיימים באופן פתוח ופומבי בערים ישראליות כמו תל אביב, ירושלים וחיפה, ובשנת 2024 מכהן בתפקיד יו"ר הכנסת אמיר אוחנה, המשתייך לקהילה הגאה.
- בניגוד מוחלט לנורמות ההתנהגות המקובלות כלפי חברי הקהילה הגאה בארץ, רדיפת אנשי הקהילה מאפיינת את רוב מדינות האזור.

המונח "pinkwashing" התייחס במקור לדפוס פעילות עסקי שלפיו מוצרים מסוימים קושרו למודעות ציבורית לסרטן השד, בעוד שהליך הייצור של אותם מוצרים תרם בעצם להעלאת שיעורי הסרטן. כחלק מהמאמצים להשחיר את פניה של מדינת ישראל, אומץ המונח כדי לטעון שישאל מתגאה בליברליות מדומה כלפי הקהילה הגאה (LGBTQ – Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer) על מנת להסתיר את פשעיה בנושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני (Nelson, 2016). בפועל, הקהילה הגאה בישראל מתפארת בהישגיה, שהם תוצאה של מאבק פוליטי לפי הכללים הדמוקרטיים – וישאל מתגאה בפתיחות שהיא מפגינה כלפי חברי הקהילה.

עם קום המדינה אימצה ישראל מהמנדט הבריטי, בין היתר, את חוקי האישות (sodomy laws), אבל החוקים לא נאכפו על יחסים בהסכמה בין מבוגרים.¹³ ב-1963 בג"צ אישר עיקרון זה וכעבור עשרים וחמש שנה (ב-1988) בוטל החוק הישן בכנסת (Nelson, 2016). החל מ-1993 חברים מוצהרים של הקהילה הגאה יכולים לשרת בצה"ל, ובשנת 1998 הוסרה מחוקי הצבא התייחסות בנוגע לשירותם של חיילים מקהילת הלהט"ב בשורות הצבא.¹⁴ כיום צעירים מקהילת הלהט"ב יכולים לשרת ביחידות הקרביות ולהציג את זהותם המינית בפתיחות.¹⁵ יתר על כן, צה"ל מציע שירותים מיוחדים לסייע לחיילים טרנסג'נדרים להשתלב בשורותיו. במהלך

Judaism and homosexuality: A brief history; Elon Gilad, Haaretz, 13
2.6.2016; www.haaretz.com/jewish/features/.premium-1.722822

14 גאים במדים: מצבם של חיילים הומואים, לסביות וביסקסואלים בצה"ל, דוח מחקר, גיא שילה, אורן פזמוני לוי, עמית קמה, שרי לביא, בתיה פנחסי, פורום מחקר – ארגון הנוער הגאה, אוקטובר, 2006.

15 "רוח השעה: צה"ל שומר על רלוונטיות בקרב מתגייסים", כרמית פדן, "שורטי": בלוג המכון למחקרי ביטחון לאומי, 26 מרץ 2017, heb.inss.org.il/index.aspx?id=5193&&BlogId=13191

מלחמת 'חרבות ברזל' אף הוכנס תיקון לחוק התגמולים למשפחות שכולות, שהביא בשורה גם לבני זוגם של חללים להט"ביים.¹⁶ כיום קיימת בישראל פתיחות רבה לנושא ה-LGBTQ, כך למשל בציון יום הקהילה הגאה בכנסת (2016) אמר ראש הממשלה נתניהו: "ביקשתי לבוא הנה באמצע סדר יום עמוס כדי להגיד משפט אחד לבני ובנות הקהילה הלהט"בים – כל אדם נברא בצלם אלוהים. זה רעיון שהובא לאנושות לפני אלפי שנים על ידי עמנו וזה גם העיקרון שחייב לכוון את חיינו הלאומיים היום".¹⁷ בשנת 2023, בתגובה להתבטאויות נגד הקהילה הגאה צוטט נתניהו באומרו דברים דומים לאלה שאמר בכנסת.¹⁸

מצעדי גאווה ואירועים אחרים של הקהילה הגאה מתקיימים באופן פתוח ופומבי בערים ישראליות כמו תל אביב, ירושלים וחיפה. בנוסף, תרומתם של חברי הקהילה הגאה בישראל בתחומים רבים בחברה ובמדינה מוכרת ומוערכת ונדונה בפתיחות בפורומים שונים. כך למשל ב-2024 נערכה ועידת המשפיעים הלאומית של קהילת הלהט"ב, שבין נבחריה נמנה גם מנהל המכון הלאומי לרפואה משפטית, ד"ר חן קוגל, חתן פרס ישראל לשנת תשפ"ד (2024) בתחום הגבורה האזרחית.¹⁹ בשנה זו, גם יו"ר הכנסת, אמיר אוחנה, נמנה עם הקהילה הגאה.²⁰

בניגוד מוחלט לנורמות ההתנהגות המקובלות כלפי חברי

16 החוק קודם על ידי הח"כ יוראי להב-הרצנו (יש עתיד) המשתייך גם הוא לקהילה הגאה.

17 אתר הכנסת: main.knesset.gov.il/News/PressReleases/Pages/press230216-0m7.aspx, 23 פברואר 2016.

18 נתניהו: מגנה בתוקף את ההתבטאויות נגד הקהילה הגאה ויו"ר הכנסת, ynet, 1 בינואר 2023: www.ynet.co.il/news/article/h1vfmi1qi.

19 "החזית הגאה: 24 הלהט"ב המשפיעים של 2024", עידן יוסף-ימין ולירוי פיניאן, אתר mako, 30 במאי 2024: www.mako.co.il/pride-weekend/Article-1d59f8c88ffb81026.htm.

20 השר אמיר אוחנה הוא הומוסקסואל מוצהר שחי עם בן זוגו וילדיהם בתל

הקהילה הגאה בארץ, רדיפת אנשי הקהילה מאפיינת את רוב מדינות האזור. כך למשל: במצרים מוציאים כתבי אישום נגד גברים הומוסקסואלים והם נשלחים למאסר.²¹ באיראן יחסים חד-מיניים נמצאים מחוץ לחוק, והומוסקסואלים חשופים להלקאות, מאסר והוצאה להורג. בערב הסעודית ניתן לכלוא, להלקות ולהוציא להורג הומוסקסואלים. באלג'יריה ההומוסקסואליות מנוגדת לחוק, ומבצעי מעשים אלימים כולל רצח הומוסקסואליים "על כבוד המשפחה" אינם נענשים. עם עליית דאע"ש (המדינה האסלאמית) העולם היה עד להרג המוני של הומוסקסואלים כמדיניות ציבורית ושיטתית. באשר לחברה הפלסטינית, קיים בה גינוי כלפי יחסים חד-מיניים, ובפועל קיימת חוסר סובלנות כלפיהם שמתבטאת על פני קשת של פעולות החל מאי-קבלתם על ידי משפחותיהם, דרך אלימות פיזית ועד לרצח (Nelson, 2016).²² יוצאות דופן בתחום זה הן לבנון²³ וירדן,²⁴ אך אלה עדיין מפגרות אחרי ישראל בפתחותן לתופעה.

-
- אביב ואף משתייך לחלק הימני של בית המחוקקים. אוחנה, ממיסדי "גאווה בליכוד", מוביל את התא הגאה הפוליטי הראשון במחנה הלאומי.
- 21 "More Arrests in Egypt's LGBT Crackdown, but No International Outcry", by Neela Ghoshal, Human Rights Watch, 22 January 2018: www.hrw.org/news/2018/01/22/more-arrests-egypts-lgbt-crackdown-no-international-outcry
- 22 דבר המעמיד באור מגוחך את פעילותן של קבוצות אנטי-ישראלית כמו Queers for Palestine, שאמנם מביעות סולידריות עם הרשויות הפלסטיניות על אף שהרשויות הפלסטינית אינן תומכות או מכירות בנכונותהן של אותן קבוצות.
- 23 בלבנון במהדורות החדשות המדווחות על סגירת מקומות בילוי של הקהילה כבר לא משתמשים בביטוי "סוטים" בהתייחסם לחבריה, אלא ב"חד-מיניים", "לבנון: הומואים כבר לא 'סוטים' אבל עדיין מטרה", רועי קייס, 16 מאי 2013, www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4380482,00.html, ynet
- 24 בירדן, קיום יחסים חד-מיניים הוא דבר חוקי אבל ההומוסקסואלים סובלים מיחס מפלה ומשפיל. החוקה הידנית אוסרת להפר את הסדר הציבורי וחוק העונשין אוסר על "עידוד פריצות", "הירדנים נגד 'שגרירות ההומואים'", רועי קייס, www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4667976,00.html, ynet, 13 יוני 2015

ישראל חנקה את כלכלת עזה ויצרה שם משבר הומניטרי, רעב ומצוקה שהגיעו לשיאם במלחמת 'חרבות ברזל'

- המצב הכלכלי וההומניטרי בעזה היה בהחלט בעייתי עוד בטרם מלחמת 'חרבות ברזל' ועל כן אין עוררין. אך לא ניתן להאשים את ישראל במצב זה ולהתעלם מתרומתו המכרעת של החמאס.
- ב-2005 ישראל ביצעה התנתקות חד-צדדית מרצועת עזה שבעקבותיה חתמה על הסכם מעברים עם הרשות הפלסטינית, אך ב-2007 חמאס השתלט על הרצועה, שיגר טילים לכיוון ישראל ומאז השתמש במשאבים רבים כדי להילחם בישראל, במקום לפתח את האזור מבחינה כלכלית או תעשייתית.
- על אף שישראל אפשרה מעבר של מאות משאיות אספקה לעזה מדי שבוע, סוגיה מרכזית הייתה חששה של ישראל שתשומות לייצור המועברות לעזה ינוצלו לצרכים צבאיים; ואכן חשש זה התממש, באופן

בולט, בשימוש שנעשה בחומרי בנייה ליצירת מנהרות הטרור.

- במלחמת 'חרבות ברזל' פלש החמאס ליישובי עוטף עזה, טבח ב־1,200 אזרחים ישראלים וביצע מעשי אונס, התעללות, חטיפה וביזה. למרות זאת ישראל פועלת לפי הדין ההומניטרי הבינלאומי וממשיכה לפעול עם הקהילה הבינלאומית ושחקנים אזוריים על מנת להכניס סיוע הומניטרי לרצועת עזה.

ב־2005 ישראל ביצעה התנתקות חד־צדדית מרצועת עזה שבעקבותיה חתמה על הסכם מעברים עם הרשות הפלסטינית (ימיני, 2014). ב־2007 חמאס השתלט על רצועת עזה בעקבות קריסת ממשלת האחדות הפלסטינית, ומאז מצויים ברצועה המפקדות והכוחות העיקריים של הזרועות הצבאיות של ארגוני הטרור הפלסטיניים. ארגונים אלה, ובראשם חמאס, ניהלו לחימה פעילה נגד ישראל במשך שנים (ברום, 2014).

כיום, המצב הכלכלי וההומניטרי בעזה הינו בעייתי מאוד. אולם לא ניתן להאשים את ישראל באחריות למצב זה: המצב הקשה הנוצח וטופח על ידי מדיניות החמאס העוינת את ישראל הן ברטוריקה (הרחבה במענה לטיעון 9) והן במעשים: שיגור טילים ובלוני תבערה שוב ושוב מתוך רצועת עזה אל עבר ריכוזי אוכלוסייה ישראלית ורצח ישראלים בעוטף עזה. בפועל – על אף השימוש שנעשה בחומרי בנייה ליצירת מנהרות הטרור (ימיני, 2014; ישיב, 2014), ב־2019 נכנסו לרצועה בממוצע 7,964 משאיות בחודש, מתוכן 3,636 נשאו חומרי בניין. באוגוסט 2023, כחודש לפני פלישת חמאס לישראל ב־7 באוקטובר, נכנסו לרצועה מעל 5,100 משאיות הנושאות סיוע הומניטרי לרצועה, לא כולל משאיות הנושאות גז ודלק.²⁵ ברור כעת שלאורך השנים שהובילו לטבח 7 באוקטובר, חמאס תיעל כספים ואמצעים רבים שיועדו לרווחת תושבי עזה, לטובת בניית רשת מנהרות וחימוש. למעשה, מלחמת 'חרבות ברזל' חשפה את קיומן של מנהרות טקטיות שמשמשות ללחימה ולהתקפות, מנהרות אסטרטגיות הכוללות חדרי פיקוד ושליטה מצוידים ומתקדמים, וכן את חיבור רשת התת־קרקע לתשתיות אזרחיות כגון בתי חולים.²⁶

25 הנתונים מתוך אתר גישה (ע"ר): מרכז לשמירה על הזכות לנוע: gisha.org/he/graph/5628/ (נדלה באוגוסט 2020 ובאוקטובר 2024).

26 "ספיר חיה בפחד מחנק, סמ"ר ד' מצא גופות: האנשים שמכירים מקרוב

גם במטה האו"ם הכירו פומבית בשימוש במלט המיועד לצרכים הומניטריים של בניית תשתיות לצורך חימוש ובניית מנהרות חמאס כנגד ישראל. כך למשל, כבר ב-2016 שלח האו"ם למזרח התיכון ציין ש"יחידים או קבוצות אשר מנסים למצוא תועלת בהססת חומרי בנייה – בשל שוחד, בניית מנהרות או כל סיבה אחרת – עליהם להבין שהם תורמים לסבל של עמם וזורעים את הזרעים לאלימות נוספת" וש"הפלסטינים בעזה הופכים יותר ויותר נואשים ככל שהם רואים את סיכוייהם לחיים נורמליים... נחסמים על ידי חימוש מתמשך של חמאס, אמצעי הביטחון וההסגרים שישראל נוקטת, וחוסר אחדות בקרב ההנהגה הפלסטינית".²⁷ ברור אם כך שלחמאס יש אחריות רבה למצבה הבעייתי של עזה.

למרות השימוש הציני שעושה חמאס בציוד ובכספים שמיועדים לסיוע הומניטרי לתושבי עזה לצורך חימוש, ישראל פועלת לפי הדין ההומניטרי הבינלאומי ומאפשרת הכנסת סיוע. נתונים מעודכנים ממלחמת 'חרבות ברזל' מראים שנכון לאוקטובר 2024, מתחילת הלחימה, נכנסו לרצועת עזה, באמצעות מתאם הפעולות בשטחים של צה"ל, מעל למיליון טונות של ציוד הומניטרי על ידי כ-54 אלף משאיות וכ-10,000 משטחים ניידים. אלה הוכנסו לרצועת עזה דרך הים, האוויר והיבשה.²⁸ בסיוע הקהילה הבינלאומית ומדינות אזוריות.

את מנהרות עזה", נינה פוקס, ניר צדוק, הגר כוכבי, ynet, 3 באוקטובר 2024: [www.ynet.co.il/news/article/hyqnt1rnc?utm_source=ynet.app. 2024 android&utm_medium=social&utm_campaign=general_share&utm_term=hyqnt1rnc&utm_content=Header](http://www.ynet.co.il/news/article/hyqnt1rnc?utm_source=ynet.app&utm_medium=social&utm_campaign=general_share&utm_term=hyqnt1rnc&utm_content=Header)

27 7697th meeting, 25 May 2016; Mr. Nickolay Mladenov, Special Coordinator for Middle East Peace Process and Personal Representative of the Secretary-General

28 אתר מתאם הפעולות בשטחים, צה"ל: gaza-aid-data.gov.il/main/ (נדלה באוקטובר 2024).

מנהיגים ואנשי ציבור יהודים מסיתים נגד הפלסטינים ומלבים את היצרים

- יהיה זה לא מדויק לטעון שאין כלל הסתה נגד פלסטינים בצד הישראלי. עדויות להסתה אנטישמית של החמאס ושל פתח כלפי יהודים וכלפי מדינת ישראל נאספות כל העת על ידי ארגוני חברה אזרחית, וכוללות מסרים המופנים למבוגרים וילדים כאחד.
- דו"ח הקוורטט מיולי 2016 קבע שפלסטינים אשר מבצעים פיגועי טרור כלפי אזרחים ישראלים מונצחים על ידי ההנהגה הפלסטינית כגיבורים כאשר תמונותיהם, יחד עם תמונות בוטות אחרות, מופצות לצורכי תעמולה, הסתה ועידוד פיגועי טרור דרך הרשתות החברתיות. עדויות עדכניות קובעות שאין שינוי בנושא זה.

יהיה זה בלתי מדויק לטעון שאין כלל הסתה וליבוי יצרים מצד פוליטיקאים ישראלים: מחקר שבדק את הפרוטוקולים של הישיבות החודשיות של מועצת הביטחון של האו"ם בנושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני (בין השנים 2012-2016), מצא שנושא ההסתה עלה כביקורת הן כנגד הצד הישראלי והן כנגד הצד הפלסטיני, על ידי חברות המועצה הקבועות (חטואל-רדושיצקי, 2017ב'). יחד עם זאת אין ספק שהיקף ההסתה בצד הפלסטיני הינו ממוסד, רחב ומקיף הרבה יותר מאשר בצד הישראלי.

עד היום הצטברו עדויות רבות להסתה אנטישמית של החמאס כלפי יהודים וכלפי מדינת ישראל, כולל מסרים המופנים למבוגרים וילדים כאחד. לדוגמה, בשידורי החמאס לגיל הרך מופיעות דמויות מחופשות שמטיפות לשחוט יהודים (ימיני, 2014). דברים אלה אינם מפתיעים לאור המטרה המוצהרת של חמאס להקים ח'ליפות אסלאמית עולמית, כחלק מאידיאולוגיה אנטישמית, שקוראת להשמדת כופרים (ולא רק יהודים).

אמנם גם במקורות היהודיים אפשר למצוא ביטוי עוינות כלפי מי שאינו יהודי, אך ציטוטים אלה לא הפכו למצע האידיאולוגי ולחזון הפוליטי של השלטון. במקרה של חמאס ההפך הוא הנכון: ראשי החמאס מעניקים פרשנות מעשית וקונקרטיית למקורות (שהיא כמובן אינה הפרשנות היחידה). במובן הזה שידורי טלוויזיה שקוראים להרג יהודים אינם מהווים תופעת שוליים אלא מאפיינים את האידיאולוגיה והפרקטיקה היומיומיות (ימיני, 2014). אם כך, אין זה מפתיע ששליח האו"ם למזה"ת הקודם, ניקולאי מלדנוב, זיהה בחמאס תנועה אנטישמית (חטואל-רדושיצקי, 2017ב').

בנוסף, דו"ח הקוורטט מיולי 2016²⁹ קובע שפלסטינים אשר

29 דו"ח הקוורטט מיולי 2016: www.auswaertiges-amt.de/blob/203864/95468; ebb11b834545996ccfb2adf6992/160716-statement-quartett-data.pdf (נדלה באוגוסט 2020).

מבצעים פיגועי טרור באזרחים ישראלים מונצחים על ידי ההנהגה הפלסטינית כגיבורם כאשר תמונותיהם, יחד עם תמונות בוטות אחרות, מופצות לצורכי תעמולה, הסתה ועידוד פיגועי טרור דרך הרשתות החברתיות. דוגמה עדכנית לכך ניתן לראות בידיעות שהופצו בספטמבר 2023 על ידי 'וופא', סוכנות הידיעות הרשמית של הרשות הפלסטינית, שבהן פלסטינים שנהרגו במהלך פעילות טרור שיזמו או בעימותים עם כוחות צה"ל, מוצגים כאזרחים תמימים, תוך התעלמות מחברותם בארגוני טרור. 'וופא' אף נמנעה מלהזכיר שחלק מהאנשים האלה היו מבצעים של הזרוע הצבאית של חמאס, גדודי 'עז א-דין אל-קסאם', אשר חזרו לפעילות טרור לאחר שחרורם מהכלא בנובמבר 2023 כחלק מהעסקה בין ישראל לחמאס לשחרור אזרחים ישראלים שנחטפו ב-7 באוקטובר.³⁰

הדו"ח מתייחס גם לתנועת ה'פתח' בגדה המערבית שחלק ממנהיגיה תמכו בגלוי בפיגועי טרור ובמבצעיהם. דוגמה עדכנית לכך ניתן לראות בדבריו של חבר הוועד המרכזי של 'פתח', עבאס זכי, ששיבח את אירועי ה-7 באוקטובר וציין שיום זה טרף מחדש את הקלפים נגד ישראל, אשר מטרתה היא לחסל את הסוגיה הפלסטינית ואת כל המזרח התיכון.³¹

30 "Palestinian Authority Presents Terrorists Who Perpetrated Attacks As Innocent Young Civilians Killed By Israel", MEMRI, 19 September, 2024: Palestine Authority Presents Terrorists As Innocent | MEMRI

31 אתר ארגון ממר"י (MEMRI), www.memri.org/tv/fatah-central-committee-member-zaki-allah-bless-october-7-reshuffled-deck (נדלה באוקטובר 2024).

ט'עוון # 10:

ישראל מבצעת טיהור אתני שיטתי בפלסטינים, אשר הגיע לשיאו במלחמת 'חרבות ברזל'

- אם ישראל אכן ביצעה טיהור אתני בפלסטינים כיצד ייתכן שמספר הפלסטינים המתגוררים ביהודה ושומרון כיום הוא פי ארבעה מאשר מספרם לאחר מלחמת ששת הימים?

- כדי ליצור לחץ בינלאומי על ישראל והאשמתה בביצוע טיהור אתני, החמאס עושה שימוש בטקטיקות לחימה אשר מגדילות את מספר ההרוגים האזרחים הפלסטינים, תוך שימוש בהם כמגן אנושי והסטת משאבים מרווחת אזרחי רצועת עזה לבניית תשתית צבאית לתקוף את ישראל.

מאז הוקמה ישראל, וביתר שאת מאז שנות ה-80, מפיצים גורמים פלסטינים, חברי פרלמנט בעולם, מוסדות וארגונים בינלאומיים, ארגוני זכויות אדם ומפלגות שמאל קיצוני את הטענה כי ישראל מבצעת בפלסטינים "טיהור אתני", שבדרך כלל מכיל פעולות כמו רצח המוני, אונס ועקירת אנשים מבתיהם על בסיס מוצאם האתני. טיעון זה צובר פופולריות במיוחד במהלך הקונפליקטים האלימים שהתרחשו בעזה מאז עליית החמאס, לנוכח דפוסי הסיקור של האירועים בתקשורת הבינלאומית. זהו כמובן טיעון חסר שחר.

ההיסטוריון פרופ' בני מוריס, אשר חקר את הטענה לפיה ישראל ביצעה טיהור אתני ב-1948, מצא שאין בה אמת וכי לא הייתה תוכנית אב לגירוש הפלסטינים, כפי שנטען בכמה ספרים ופרסומים אחרים.³² במקביל, בכל הקונפליקטים בין ישראל לפלסטינים, צה"ל התאמץ מאוד למנוע הרג מיותר של אזרחים פלסטינים, ונתוני הלחימה אכן מראים ביצועים טובים יותר מאלה של צבאות אחרים, אשר נלחמו במלחמה א-סימטרית בה ארגוני טרור משתמשים באזרחים כמגן אנושי. כך לדוגמה, יחס ההרוגים בין אזרחים ללוחמים במלחמת אפגניסטן, שבה היו מעורבים כוחות מערביים, היה 3:1, שלושה אזרחים ללוחמים אפגנים ובעיראק 4:1. בהשוואה, במלחמת 'חרבות ברזל', עומדת משוואה זו על 1:1 כלומר על כל מחבל אחד נהרג אזרח אחד.³³ מעבר לכך, יש בעייתיות בהסתמכות על נתונים שיוצאים מרצועת עזה ביחס למלחמת חרבות ברזל מאחר ומשרד הבריאות אשר אמון על שחרור הנתונים נשלט בידי חמאס. לאורך חודשי הלחימה מספר

32 "שקר ה'טיהור אתני'", ד"ר דורי גולד, N12, 8 ביולי 2021: www.mako.co.il/news-columns/2021_q3/Article-2df1acc68158a71027.htm.

33 "Israel releases new Gaza death toll, claims historically low civilian deaths". JNS, 16 May 2024: www.jns.org/israel-releases-new-gaza-death-toll-claims-historically-low-civilian-deaths/

מכוני מחקר ומוסדות עיתונות רציניים הראו באמצעות מחקר עצמאי שהנתונים שחמאס פרסם אודות הרוגים פלסטיניים אינם אמינים.³⁴ זה"ל משתמש בשיטות שונות להצלת חיי בלתי מעורבים כולל הפצת עלונים, טלפונים, כרוזות ואף התפרצות לשידורי רדיו מקומיים, כולל סימון מסדרונות הומניטריים למעבר בטוח לאזרחים.

הטענה על ביצוע טיהור אתני עולה ביתר שאת בעת סבבי הסלמה בין ישראל לבין חמאס, אשר הגיעו לשיא במלחמת 'חרבות ברזל'. טענה זו מתייחסת אך ורק למספר ההרוגים הרב בקרב הפלסטינים ומתעלמת מעובדות ונתונים על שיטות הלחימה של חמאס, אשר כוללות שימוש בפלסטינים כמגן אנושי ולחימה מאזורים אזרחיים וממתקנים האמורים להיות מוגנים מלחימה לפי הדין ההומניטרי הבינלאומי, כמו בתי ספר ובתי חולים. בנסיבות אלה, ישראל רשאית ואף משתמשת בזכותה החוקית להגיב לכל ירי שמתבצע לשטחה. דווקא חמאס הוא זה שמבצע ירי חסר אבחנה לעבר ריכוזי אוכלוסייה ישראלים, מתוך מתקנים אזרחיים, ובכך מסכן את האוכלוסייה הפלסטינית החוסה במקומות אלה. טקטיקת לחימה זו מתווספת לאסטרטגיה כללית יותר של חמאס להסיט

34 "Women and children of Gaza are killed less frequently as war's toll rises, AP data analysis finds", By Josef Federman and Larry Fenn, AP, 10 June, 2024: apnews.com/article/israel-palestinians-hamas-war-casualties-toll-65e18f3362674245356c539e4bc0b67a; "Gaza Fatality Data Has Become Completely Unreliable", by Gabriel Epstein, The Washington Institute for Near East Policy, 26 March, 2024: www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/gaza-fatality-data-has-become-completely-unreliable; "New Report Determines Percentage of Civilian Casualties Has Fallen Sharply in Gaza", Foundation for Defense of Democracies (FDD), 7 June 2024; www.fdd.org/analysis/2024/06/07/new-report-determines-percentage-of-civilian-casualties-has-fallen-sharply-in-gaza/

משאבים שנכנסו לצרכים אזרחיים לטובת אוכלוסיית רצועת עזה, למטרות לחימה והתקפה נגד ישראל.

במקביל, לו ישראל הייתה מבצעת טיהור אתני, ניתן היה לצפות למספר פוחת והולך של פלסטינים ביהודה ושומרון ובמזרח ירושלים. לפי הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ב-2022 מנתה אוכלוסיית יהודה ושומרון ומזרח ירושלים כ-3,190,000. על פי הלמ"ס, במזרח ירושלים מתגוררים כ-375,000 תושבים (למ"ס, 2022); כלומר אוכלוסיית יהודה ושומרון, ללא תושבים הנמנים על ידי ישראל במזרח ירושלים, עמד ב-2022 על כ-2,815,000. בהשוואה, במפקד שקיימה ישראל בספטמבר 1967 עמד מספר התושבים ביהודה ושומרון על כ-600,000 תושבים, לא כולל כ-67,000 תושבים במזרח ירושלים (Gabriel & Sabatello, 1986). כלומר האוכלוסייה הפלסטינית מוערכת כיום ביותר מפי ארבעה מאשר בשנת 1967.

.II

**טענות נגד ישראל
בהקשר לזכויות מיעוטים**

טוען # 11:

ישראל מפינה סמנים של משטר האפרטהייד הדרום־אפריקאי

- מהות משטר האפרטהייד בדרום־אפריקה הייתה מיסוד ההפרדה הגזעית בחוק. מצב שבבירור אינו מתקיים בישראל – לא דה יורה ולא דה פקטו.
- החוק בישראל מקנה זכויות שוות לישראלים יהודים וישראלים ערבים כאחד. אזרחי ישראל הערבים משולבים בדרגות הגבוהות ביותר במוסדות המדינה הציבוריים, והם נמנים עם שופטי בית המשפט העליון, בכירים באוניברסיטאות ועם מנהלי מרכזים רפואיים.
- כל זה אינו בא לומר שלא קיימות בישראל תופעות מכוערות – הקיימות בכל חברה בעולם – של גזענות ואפליה, או שישראל חסינה מביקורת בנושאים הללו. יחד עם זאת, פעורה תהום עמוקה בין קיומן של תופעות אלה בקרב חלקים מהחברה הישראלית לבין מיסוד הפרדה גזעית בחוק.

שלטון האפרטהייד בדרום-אפריקה במאה הקודמת הושתת על הפרדה גזעית ממוסדת, שבה דיכא המיעוט הלבן ביד קשה את הרוב השחור. חוקים לאכיפת האפרטהייד, כמו חוק שטחי הקבוצות (Group Areas Act), חוק הקרקעות (Lands Act), וחוק מרשם האוכלוסין (Population Registration Act) הם דוגמאות ברורות למיסוד ההפרדה הגזעית, שעליו התבססה מדיניות האפרטהייד בדרום-אפריקה. בניגוד למדינות אחרות שיייתכן והפרו נורמות בינלאומיות באותה תקופה, מעמדה הבינלאומי של דרום-אפריקה ספג מכה משמעותית משום שהדיכוי הגזעי בה הצטייר כיוצא דופן בהשוואה למדיניות דומה של מיליטריזציה ושליטה ביורוקרטית שננקטה על ידי ממשלות אחרות (Klotz, 1995; חטואל-רדושיצקי, 2015).

בשונה מהמקרה של דרום-אפריקה, השוואת ישראל למדינת אפרטהייד נשענת על דעות ולא על עובדות. יתר על כן, מקור ההפרדה בין ישראלים ופלסטינים בחבל הארץ שבין נהר הירדן לים התיכון אינו נובע משוני גזעי אלא משיקולי ביטחון ומשאיפות שונות בנושא ההגדרה העצמית של שני העמים. על כן, עקרון ההפרדה בין ישראלים ופלסטינים זכה לתמיכתו הרשמית של האו"ם.

כדי להבין משטר אפרטהייד מהו, נכון להתייחס לפרקטיקה הפשוטה של החיים בדרום-אפריקה תחת משטר האפרטהייד במאה הקודמת. כך למשל, התרגום המעשי של שלושת החוקים הנזכרים לעיל, מתבטא בכך שהשלטון העמיד מתקנים ציבוריים שונים לתושבים לבנים ולתושבים שחורים. הפרדה זו כללה לא רק בתי ספר נפרדים, תחבורה ציבורית נפרדת וספסלים ציבוריים נפרדים אלא אפילו שירותים נפרדים בתחנות דלק. אם לא די בהפרדה עצמה, כלל השירותים והמתקנים שהועמדו לרשות האוכלוסייה השחורה בדרום-אפריקה בתקופת זו היו ירודים ופחותים באופן

משמעותי ברמתם מאלה שהוצעו לתושבי המדינה הלבנים. בנוסף, תושבים שחורים אשר התפרנסו ממתן שירותי ניקיון וגננות לתושבים לבנים, ולצורך כך גרו בשטח האחוזות של מעסיקיהם – נדרשו לשאת עליהם אישור (pass) במידה ויצאו ממתחם האחווה בשעות הערב. באמצעות מנגנון זה וידאו הרשויות את הצדקת הימצאותם של תושבים שחורים באזורי מגורים שנועדו ל"לבנים בלבד".

כל מי שחי או ביקר בישראל יכול כמובן להבין, אם כן, עד כמה ההשוואה בין ישראל לדרום-אפריקה במישור ה"אפרטהייד" אינה מוצדקת ואינה נכונה. מגילת העצמאות של ישראל קוראת לאזרחי ישראל הערבים "ליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים",³⁵ החוק בישראל מקנה זכויות שוות לישראלים יהודים וישראלים ערבים כאחד. בשנת 2020 (בכנסת ה-23) המפלגה הערבית "הרשימה המשותפת" הייתה המפלגה השלישית בגודלה, כאשר כתשע שדולות פעלו לטובת קידום אוכלוסייה זו,³⁶ בממשלה ה-36 (2021-2022) כיהנו סגן שר ושר ערבים.³⁷ מעבר לחברי ממשלה, חברי כנסת ונבחרי ציבור ברשויות המקומיות, אזרחי ישראל הערבים משולבים בדרגות הגבוהות ביותר במוסדות המדינה הציבוריים והם נמנים עם שופטי בית המשפט העליון, בכירים באוניברסיטאות ועם מנהלי מרכזים רפואיים (בתי חולים).

35 מגילת העצמאות של מדינת ישראל, אתר הכנסת: main.knesset.gov.il/About/Occasion/Pages/IndDeclaration.aspx

36 פירוט על השדולות השונות שפעלו בכנסת ה-23 לקידום ערבים אזרחי ישראל ניתן למצוא באתר כנסת ישראל: main.knesset.gov.il/mk/Pages/Lobby.aspx (נדלה באוגוסט 2020).

37 אתר הכנסת, פירוט על הממשלה ה-36: main.knesset.gov.il/mk/government/pages/governments.aspx?govid=36&govId=36

יחד עם זאת, אין בכך כדי לומר שהחברה הישראלית אינה סובלת מתופעות שליליות כמו גזענות או שאזרחי ישראל הערבים אינם סובלים מאפליה. תופעות מכוערות אלה, אשר קיימות בכל חברה, קיימות גם בישראל אבל הן בשום אופן אינן ממוסדות בחוק אלא ההיפך: מי שמפלה אזרחים על רקע לאום (דת או מין) בישראל עובר למעשה על החוק.

ט'עון # 12:

ישראל מפלה אזרחים ערבים כפי שמשתקף בהבדלים תקציביים עבור חינוך, תחבורה, תשתיות ורשויות מקומיות במגזר הערבי בהשוואה לתקציבים המיועדים לכלל תושבי ישראל

- מגילת העצמאות של מדינת ישראל קראה לתושבי ישראל הערבים "ליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים".
- ישראל חווה מתח בסיסי מובנה בין נרטיבים שונים להקמתה. מאורעות 2000 היוו נקודת שפל ביחסי ערבים-יהודים בישראל. לאחריהם הקימה ממשלת ישראל ועדת חקירה ממלכתית (ועדת אור) וננקטות פעולות לתיקון המצב באופן מתמיד. דוגמה עדכנית יותר לכך הינה תוכנית החומש (2016-2020) למגזר הערבי, אשר מהווה החלטה חסרת תקדים בהיקפה התקציבי הרחב המיועד לסגירת הפערים בין יהודים לערבים.

- בשנת 2021 החליטה הממשלה על תוכנית המשך – המבוססת על לימוד הלקחים החיוביים והשליליים ממימוש התוכנית הראשונה לאור המגמה בקרב אזרחים ערבים להשתלב בחיי המדינה (המכונה לעיתים "ישראלזציה").

עם כינונה הצהירה מדינת ישראל כי היא "תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום...; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות".³⁸ בפנייה ספציפית "לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל" מגילת העצמאות קוראת "לשמור על השלום וליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים".³⁹ ביטוי עדכני יותר לשאיפה לשילוב אזרחי ישראל הערבים במדינה ניתן לראות בדבריו של נשיא המדינה יצחק הרצוג ב-2022 עת ציין: "כבר מזמן הבנו שאם אנחנו רוצים שקטר הצמיחה יוסיף להוביל את הכלכלה הישראלית על מסילות השגשוג והשפע, עלינו לתת ולדחוף יותר ישראליות וישראלים להיות חלק מהתהליך. היום זה כבר ידוע שהחברה הערבית היא אחד המשאבים המופלאים של מדינת ישראל".⁴⁰

יחד עם זאת, ישראל חווה מתח בסיסי מובנה בין נרטיבים שונים להקמתה. עבור הרוב היהודי, ישראל הוקמה כמימוש זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית במולדתו. קום המדינה מגלם עבור היהודים צדק היסטורי שאין למעלה ממנו, מעשה הרואי של הגנה עצמית של היהודים מפני גורלם ההיסטורי, כנגד אלפיים שנות גלות ורדיפה. ואילו מבחינת המיעוט הערבי מדובר בסיפור אחר לחלוטין: עוול היסטורי משווע של הגליה וגזל אדמה, שלפיו

38 מתוך מגילת העצמאות, אתר הכנסת: main.knesset.gov.il/About/Occasion/Pages/IndDeclaration.aspx.

39 שם.

40 "הנשיא הרצוג: 'החברה הערבית היא משאב מופלא'", כלכליסט, 10 במרץ 2022. www.calcalist.co.il/conferences/article/slzc93ww9

מולדתם ההיסטורית של בני הארץ המקוריים נגזלה מהם בכוח הזרוע על ידי תנועה קולוניאלית תוקפנית, תבוסה, פליטות ואובדן המולדת – אסון או "נכבה" (לביא, 2016; ססר, 2016). מטבע הדברים קיים קושי מובנה בניסיון למצוא נוסחת פשרה בין שני הנרטיבים הלאומיים המנוגדים כל כך. הקושי הזה עומד ביסוד מעגל של חשדנות, איבה ואי־אמון בין יהודים וערבים במדינה (ססר, 2016).

באוקטובר 2000 עמדו היחסים בין החברה הערבית לרוב היהודי במדינה למבחן, כאשר הפגנות הזדהות של אלפי ערביי ישראל עם ערביי הגדה המערבית ורצועת עזה, על רקע האינתיפאדה השנייה, הובילו לפרץ אלימות, ניסיונות לפגוע באוכלוסייה היהודית ולהתנגשות בין המפגינים לכוחות הביטחון (לביא, 2016; ססר, 2016). התנגשויות אלה גרמו למותם של שנים־עשר ערבים אזרחי ישראל, ערבי תושב השטחים ויהודי ישראלי. מאורעות 2000 היוו נקודת שפל ביחסי ערבים־יהודים במדינה (לביא, 2016), שלאחריהם הקימה ממשלת ישראל ועדת חקירה ממלכתית (ועדת אור).⁴¹ בשנים שחלפו מאז פרסום הממצאים נקטו ממשלות ישראל פעולות לתיקון המצב. בין היתר, גובשו תוכניות פיתוח רב־שנתיות עבור היישובים הערביים במטרה להשוות את רמת הפיתוח בהם לרמה הכלל־ארצית, בוצעו עבודות לפיתוח תשתיות פנים־יישוביות, והוקמה במשרד ראש הממשלה "הרשות לפיתוח כלכלי במגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי" במטרה להעמיק את שילוב האוכלוסייה הערבית בכלכלת המדינה (שם, 2016).

ב־2015 ממשלת ישראל אימצה פה אחד את תוכנית החומש (2016-2020) למגזר הערבי, אשר מהווה החלטה חסרת תקדים

41 בראשות השופט תיאודור אור. את תמצית דו"ח ועדת אור ניתן למצוא כאן: www.haaretz.co.il/misc/1.907227 (נדלה באוגוסט 2020).

בהיקפה התקציבי הרחב למען סגירת הפערים בין יהודים לערבים. תוכנית זו הוגדרה על ידי מעצביה כמבוססת על ההכרה של מקבלי ההחלטות וגורמי המקצוע בחשיבות השילוב הכלכלי של החברה הערבית בישראל כמנוע צמיחה מרכזי למשק הישראלי, וכן ככלי לצמצום אי־השוויון והפערים החברתיים בין הרוב היהודי למיעוט הערבי במדינה (אבו נסרה ואח', 2016; אלרן ואח', 2016). ב־2021 ממשלת ישראל קיבלה תוכנית חומש נוספת, עם יעדים דומים אך עם תקציבים גדולים פי שלושה ותחומים חדשים לפיתוח בחברה הערבית. בנוסף, ראויות לציון תוכניות החומש המקבילות אשר קיימות עבור החברה הבדואית, הדרוזית והצ'רקסית, מזרח ירושלים והערבים המעורבות (קלור ושות', 2022). גם ב־2023 אושרה התוכנית בשנית, כמעט במלואה.⁴²

נקודת אור בשנים האחרונות היא הנטייה הגוברת בקרב אזרחים ערבים להשתלב בחיי המדינה – מגמה המכונה לעיתים "ישראלזציה". מבלי לוותר על זהותם המיוחדת ועל תביעותיהם לשוויון אזרחי, הולכים ומתרבים בנוף הישראלי ערבים המחזיקים בתפקידים בכירים בבתי המשפט, ברפואה, באקדמיה, בעסקים, בחיי התרבות ובספורט. אזרחים אלה רואים במדינת ישראל את המסגרת היציבה לפעילותם ומהווים עדות לכך שהחברה הערבית הסתגלה עם הזמן לחברה היהודית שבתוכה היא חיה. מגמה זו ניוונה לא רק מן הדינמיקה הפנימית של החיים בישראל אלא גם ממראות ההרס בארצות הערביות השכנות, מן האכזבות מההנהגה הפלסטינית ומן העלייה היחסית ברמת החיים (ססר, 2016; שמיר, 2016).

42 "שיקלי דחף, סמוטריץ' הצטרף ונתניהו לחץ: כך אושרה תוכנית החומש לחברה הערבית", דני זקן, 27 בפברואר 2023, גלובס: שיקלי דחף, נתניהו לחץ: כך אושרה תוכנית החומש לחברה הערבית – גלובס (globes.co.il).

טיעון # 13:

אזרחי ישראל הערבים מופלים על רקע היעדר הדרישה לגייסם לצה"ל – וזאת בשל ההטבות שלהן זכאים משוחררי צה"ל

- אזרחי ישראל הערבים מקבלים פטור מגיוס חובה לצה"ל כדי לא להעמידם בדילמה בין נאמנות למדינה לנאמנות לבני עמם.
- המדינה מפעילה מערך של שירות אזרחי לאומי המיועד לכל מי שקיבל פטור מצה"ל מכל הקבוצות והמגזרים.
- ההטבות אשר מוענקות למסיימי השירות האזרחי לאומי שוות ערך לאלו של חיילים משוחררים.

אזרחי ישראל הערבים מקבלים פטור מגיוס חובה מסיבות הומניטריות כדי לא להעמידם בדילמה בין נאמנות למדינה לנאמנות לבני עמם. פטור זה מתקבל בהבנה ובהסכמה בין המדינה, היהודים והערבים (סמוחה ולכטמן, 2010). במקביל המדינה מפעילה מערך של שירות אזרחי-לאומי המיועד לכל מי שקיבל פטור מצה"ל מכל הקבוצות והמגזרים: חילונים, דתיים, ערבים, יהודים, אנשים בעלי מוגבלויות ועוד.⁴³ על אף שמדובר בהתנדבות, יצוין שקיים הבדל בין שירות לאומי לבין התנדבות רגילה, שכן מדובר בהתנדבות ב"משרה מלאה" במשך שנה לפחות אשר בסופה מוענקים למתנדבים מענקים ומעמד של חייל משוחרר. יודגש כי ההטבות אשר מוענקות למסיימי השירות האזרחי-לאומי שוות ערך לאלו של חיילים משוחררים (סמוחה ולכטמן, 2013). למרות ששירות צבאי אינו מהווה לפי החוק תנאי לקבלת זכויות אזרחיות במדינה, בפועל רווחת אפליה בשוק העבודה ובמוסדות אחרים לטובת המשרתים בצה"ל, ולכן פתיחת השירות האזרחי לכל מי שפטור משירות צבאי מהווה הזדמנות לרכישת מעמד מועדף (או מעמד המונע קיפוח) למי שפטור או לא נקרא לשירות צבאי (סמוחה ולכטמן, 2010). האלטרנטיבה של שירות אזרחי-לאומי משקפת את עקרון התרומה למדינה כמרכיב מרכזי במחויבות האזרחית. שירות מסוג זה, לפיו המדינה מכירה בזכותם של אזרחיה להימנע משירות צבאי אך תובעת מהם תרומה חלופית בתחומי הרווחה, נהוג במדינות מערב אירופה לגברים מתנגדי מצפון כחלופה לחובת השירות הצבאי (שם, 2010).⁴⁴ אף על פי כן, קיימת התנגדות נחרצת מצד

43 נתונים על מתנדבי השירות הלאומי-אזרחי, מיכה נוי, מרכז המחקר והמידע, כנסת ישראל, 7 בפברואר 2022: fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/66434f56-875d-ec11-813c-00155d0824dc/2_66434f56-875d-ec11-813c-00155d0824dc_11_19435.pdf

44 השירות האזרחי בגרמניה הוא בין הידועים ביותר, אך הוא נהוג גם בקפריסין,

חלקים מההנהגה הערבית להתנדבות במסגרת זו, מאחר ואלה רואים בה מכשיר בידי הרשויות הישראליות להחלפתם. מתווסף לכך אי-אמון בסיסי במדינה, וכן החשש מפני ישראליוציה והיעדר שליטה בפרויקט (סמוחה ולכטמן, 2010; סמוחה ולכטמן, 2013). על פי נתונים של מרכז המחקר והמידע בכנסת ב-2021 מעל ל-5,100 ערבים שירתו בשירות לאומי בשנה זו. כמו כן, דו"ח מבקר המדינה מאותה שנה קבע שבשנים האחרונות גדל מספר המתגייסים לשירות לאומי-אזרחי מטעם אזרחי ישראל הערבים.⁴⁵ כמו כן בשנת 2021 דווח על מספר שיא של מתגייסים ערבים לצה"ל, יותר מאלף, כאשר עשרות מתוכם שולבו כלוחמים.⁴⁶ סקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה בנושא עמדות החברה הערבית בנושא מלחמת 'חרבות ברזל' (2023) מצא תמיכה רבה (86%) בהשתתפותם של אזרחי ישראל הערבים במאמץ האזרחי בתקופת המלחמה בפעולות כמו סיוע למפונים וסיוע למערך הרפואי.⁴⁷ בדיונים שונים בנושא מודל עתידי לשירות בצה"ל עולה נושא היעדר הגיוס של חלקים גדולים בחברה הישראלית, בעיקר ישראלים ערבים וחרדים, כאתגר שיש להתמודד עימו, ועל כן קיימות יוזמות שונות לגיבוש מודל גיוס אחר. כך למשל, אחת היוזמות הרציניות והמפורטות שהוצגו (שאותה מקדמת תנועת 'פנימה' בראשות הרב שי פירון) מתייחסת לשירות שבמסגרתו

שוויץ, פילנד, הפיליפינים, אוסטרליה, נורווגיה, צרפת, ספרד ואיטליה (סמוחה ולכטמן, 2010).

45 השירות הלאומי והשירות האזרחי, מבקר המדינה, דו"ח ביקורת שנת 71 ג', התשפ"א-2021: www.mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Documents/2021/71C/2021-71c-303-Sherut-Leumi.pdf.

46 "מתנדבים ללחימה: שיא של יותר מאלף משרתים ערבים בצה"ל", יואב זיתון, 3 ynet, בינואר, 2021: www.ynet.co.il/news/article/HkM06TFpP.

47 "סקר עמדות החברה הערבית בנושא מלחמת 'חרבות ברזל': כשני שלישים מהאזרחים חשים חלק ממדינת ישראל ומבעיותיה", ד"ר אדם אסעד וירון קפלן, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 25 דצמבר 2023.

כל אזרח בן 18, יהודי וערבי כאחד, יגיע אל "הבקו"ם הלאומי" וישובץ לאחת משלוש חטיבות: חינוך ורווחה, ביטחון פנים והצלה וצה"ל. דיונים במודל הגיוס המוצע חושפים את המורכבויות ביחסי יהודים-ערבים במדינת ישראל – כך למשל תפיסת המינוח "שירות לאומי" כבעייתית בעיני ערבים ישראלים בהשוואה למינוח "שירות אזרחי", זאת בשל התפיסה שהמונח הראשון מגלם בתוכו שירות של הלאום היהודי בעוד האחרון מציע שירות של האזרחות הישראלית משותפת.⁴⁸ ככל הנראה קיימת עדיין כברת דרך טרם ההגעה למודל גיוס אידיאלי, שווינוי ומוסכם בנושא הגיוס לצה"ל, אך כבר כיום ניתן לראות ניצנים של חשיבה מכלילה יותר כלפי ערבים אזרחי ישראל במבט קדימה על דמותה של החברה הישראלית העתידית.

48 "שירות לאומי לכולם: המודל שרוצה להחליף את צבא העם", עמיר ברקת, 27 בנואר 2020, גלובס, www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001316188

.III

**טענות נגד ישראל
בהקשר לצה"ל**

ט"עו"ן # 14:

צה"ל הוא בעל קוד אתי ירוד

- מסמך רוח צה"ל, שמהווה את תעודת הזהות הערכית של הצבא, מבוסס על ערכי מוסר אוניברסליים, ומתייחס לערך יסודי כבוד האדם וערך טוהר הנשק.
- בלוחמה אסימטרית מול גורמי טרור צה"ל מחויב דיני לחימה בעוד שהצד השני עושה בהם שימוש לרעה.
- במרוצת השנים צה"ל נקט מספר צעדים כדי לשפר את היערכותו ללוחמה אסימטרית תוך כדי שמירה על ערכי דיני לחימה.

מסמך "רוח צה"ל" מהווה את תעודת הזהות הערכית של צה"ל. טיפוח הערכים המופיעים בו מעצבים את דפוסי הפעולה של מפקדי צה"ל וחייליו ומסייעים להם בהתמודדות עם דילמות ערכיות בשגרה ובחירום. אחד מתפקידיו העיקריים של המסמך הוא יצירת שפה ערכית משותפת לכלל הצבא (לוי, 2013).

מסמך "רוח צה"ל" מושתת על ארבעה מקורות כולל "ערכי מוסר אוניברסליים המבוססים על ערך האדם וכבודו"⁴⁹. המסמך מכיל שלושה ערכי יסוד ומפרט עשרה ערכים נוספים. בין ערכי היסוד מופיע ערך יסוד כבוד האדם לפיו "צה"ל וחייליו מחויבים לשמור על כבוד האדם". בנוסף, ערך זה מתייחס לכך ש"כל אדם הוא בעל ערך שאינו מותנה במוצא, בדת, בלאום, במין, במעמד ובתפקיד"⁵⁰. בין עשרת הערכים שעל בסיסם צה"ל מבקש לפעול נמצא ערך "טוהר הנשק", לפיו חיילי צה"ל ישתמשו בנשקם רק כאשר הם נדרשים לכך בעת ביצוע משימתם וישמרו כל העת "על צלם אנוש בלחימה". ההסבר שניתן לערך זה מתייחס לכך שחיילי צה"ל לא ישתמשו בנשקם ובכוחם "כדי לפגוע בבני אדם שאינם לוחמים ובשבויים", ויעשו כל שביכולתם "למנוע פגיעה בחייהם, בגופם, בכבודם וברכושם"⁵¹.

כדי לאכוף את קוד ההתנהגות שמסמך "רוח צה"ל" מתווה, קיים פיקוח גם בתוך צה"ל וגם מחוצה לו. הפיקוח החוץ-מוסדי על הצבא פועל במספר זירות כמו בזירה המשפטית והציבורית (לוי, 2013). כך למשל, קבוצות שונות נוקטות בפעילויות כמו עתירה לבג"צ, פנייה לכנסת ופעילויות מחאה שונות. בנוגע לחזית המשפטית ברור שצה"ל, כמו כל צבא של מדינת חוק

49 מסמך רוח צה"ל, האתר הרשמי של צבא הגנה לישראל (נדלה באוקטובר 2024): אודות צה"ל רוח צה"ל | את"צ (www.idf.il).

שם. 50

שם. 51

במערב, מחויב להקפיד על עמידה בדרישות של דיני הלחימה. ואולם, טענות התוקפות את הקוד האתי של צה"ל, בדומה לטענות שמופנות כלפי ערכי הלחימה של צבאות אחרים אשר עוסקים בלחימה בטרור על פי עקרונות שלטון חוק מערביים, מטרתן היא לקעקע את הלגיטימציה של צה"ל מבית ומחוץ. טענות אלה גוברות כשמדובר בלחימה א-סימטרית שאינה מתבטאת רק בכך שצד אחד חזק והצד השני חלש מבחינה צבאית, אלא בכך שצד אחד מחויב לחלוטין לקיום דיני לחימה (צבא סדיר של מדינת חוק מערבית כמו צה"ל) והצד השני לא רואה עצמו כמחויב לדינים אלה ואף עושה בהם שימוש לרעה (מנדלבלטי, 2012).

נושא זה ניתן להמחשה על ידי בחינת החזית הדרומית של ישראל מול חמאס בעזה, והחזית הצפונית של ישראל מול חיזבאללה בלבנון בשנים 2023-2024. כפי שהוכח במלחמת 'חרבות ברזל', לוחמים משני הארגונים הללו פועלים תוך הפרה בוטה של דיני לחימה, במספר מישורים: 1. על ידי ירי רקטות וטילים מתוך מרחבים אזרחיים, המשמשים אותם כמגן. 2. באמצעות ירי חסר אבחנה אל עבר מרחבים אזרחיים בישראל, שבהם הם רואים נקודות תורפה. 3. על ידי חפירת מנהרות בתוואי תת-קרקע, בסמוך ולעיתים ישירות מתחת למתקני או"ם (יוניפי"ל בלבנון ומוסדות אונר"א ברצועת עזה). ברצועת עזה אף נחשפה מנהרת חמאס שחבורה לתשתית החשמל של אונר"א, בה אוחסן מרכז מחשוב של תנועת הטרור חמאס.⁵² מבחינת ארגונים אלה מדובר בניצחון בטוח (win-win situation): כך, אם ישראל נמנעת מלהשיב

52 "Directly beneath UNRWA's Gaza headquarters, IDF uncovers top secret Hamas data center", By Emanuel Fabian, TOI, 10 February, 2024: www.timesofisrael.com/directly-beneath-unrwas-gaza-headquarters-idf-uncovers-top-secret-hamas-data-center/

אש לאזור המאוכלס שממנו נורו הרקטות, ארגון הטרור משיג יתרון, ואם ישראל משיבה אש – מה שמגביר את הסיכון לפגיעה באזרחים – הארגון משיג יתרון בלוחמה המשפטית ובלוחמה התקשורתית-תודעתית אשר פוגעות בלגיטימציה של התנהלותה של ישראל.

למרות האמור לעיל, לא ניתן להתעלם מתמונות ופוסטים שפורסמו ברשתות החברתיות במלחמת 'חרבות ברזל', המרמזים על הפרות של הדין ההומניטרי הבינלאומי על ידי חיילי צה"ל שאינם נשמעים לפקודות. להערכתנו, מדובר בקומץ קולני של חיילים שאינם מייצגים את הכלל – ודאי לא את הדרגים הגבוהים יותר בצה"ל ובמערכת הביטחון, והרשויות הצבאיות מקפידות לבדוק כל חשד להפרת הדין והבאת האשמים למשפט.

בהקשר זה, יצוין שבמרוצת השנים צה"ל נקט מספר צעדים כדי לשפר את היערכותו ללוחמה תוך שמירה על ערכי דיני לחימה. ראשית, צה"ל בנה מערך ייעוץ משפטי אופרטיבי בפקולטות הצבאית אשר נותן ייעוץ למפקדים עד רמת האוגדה. שנית, לפני העימות, מדריכים את המפקדים בכללים של דיני הלחימה, תוך שימת דגש על אתגרי הלחימה הא-סימטרית, ובזמן לחימה המפקדים נדרשים להכיר את חובותיהם בהתאם לדין זה. בנוסף, צה"ל מטמיע את חובות המשפט הבינלאומי בפקודות ובתוכניות האופרטיביות, ולאחר מבצעים מתקיימות בדיקות בנוגע לטענות בדבר חריגה מדיני הלחימה. במידה ויש חשד לביצוע עברה פלילית, נעשה גם שימוש בכלים פליליים. ולבסוף מופקים הלקחים המתחייבים אשר מוטמעים בפקודות הצבא ובתוכניות האופרטיביות לעימות הבא (מנדלבלייט, 2012). התנהלותו של צה"ל בנושא זה זכתה לשבחים מאנשי צבא בינלאומיים כמו קולונל ריצ'רד קמפ, לשעבר מפקד הכוחות

הבריטיים של נאט"ו באפגניסטן.⁵³ הטענה שצה"ל הוא בעל קוד אתי ירוד, אם כן, מתעלמת מתוכנו ומרכזיותו של מסמך רוח צה"ל מחד ומהסטנדרטים לפיהם צה"ל מאומן לפעול בשטח – בהינתן האתגרים עימם הוא מתמודד – מאידך.

53 מפקד הכוחות הבריטיים של נאט"ו באפגניסטן לשעבר, "בבריטניה משדרים את תעמולת חמאס", אודי סגל, חדשות 2, 23 יולי 2014, אתר מאקו: www.mako.co.il/news-military/israel/Article-9af178fafc46741004.htm

טיעון # 15:

ישראל "ששה אלי קרב" ("trigger-happy") – נמהרת לצאת למלחמות, פעולות ומבצעים צבאיים ללא בחינת חלופות וללא התחשבות בתוצאות ההרסניות

- נתונים עדכניים מעידים על עשרות מתקפות משמעותיות כנגד אזרחים ישראלים מדי שנה, הכוללים ירי, דקירה, דריסה ו/או הטמנת מטענים, בנוסף לשיגור אלפי טילים אל עבר מרכזי אוכלוסייה אזרחית במדינה, שהגיעו לשיא במלחמת 'חרבות ברזל' אשר החלה עם פלישת חמאס לתוך מדינת ישראל תוך ביצוע שורה ארוכה של פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות.
- על מדינה מוטלת חובה מוסרית להגן על שלמותה הטריטוריאלית, ריבונותה המדינית וחיי אזרחיה. לפיכך, מתקפות ותשתיות טרור שנבנות תת-קרקע ועלולות להעמיד בסכנה של ממש את אזרחי ישראל, מחייבת את המדינה לפעול כנגד יוזמיהם.

- מגילת האו"ם קובעת כי חל איסור על שימוש בכוח מצד מדינה כלפי מדינה אחרת אך יש לכך חריגים, והבולט שבהם הוא שימוש בכוח של מדינה לשם הגנה עצמית, כתגובה להתקפה חמושה.

בבחינת המקורות היהודיים, לאחר כישלון מרד בר־כוכבא במאה השנייה לספירה, אימצו מחברי הספרות הרבנית גישה א־מלחמתית מובהקת. מלבד 'משנה תורה' של הרמב"ם לא דנו הקבצים ההלכתיים הגדולים של ימי הביניים בכללי השימוש בכוח צבאי. לעומת זאת, בדורות האחרונים, מאז הקמת המדינה וצה"ל, הושקעו מאמצים אינטלקטואליים רבים בקרב מעצבי המחשבה וההלכה היהודית־אורתודוקסית בישראל, בניסיון למלא את החלל ולייצר "הלכות צבא ומלחמה" (כהן, 2013). סיבה אפשרית לכך היא המתקפות החוזרות ונשנות על ישראל בשנותיה הראשונות כולל על ידי מצרים, סוריה, לבנון, ירדן ועיראק⁵⁴ במלחמת העצמאות (1948), על ידי מצרים, ירדן, סוריה וקבוצות פלסטיניות בהנהגת יאסר ערפאת במלחמת ההתשה (1967-1970)⁵⁵ ועל ידי מצרים וסוריה במלחמת יום הכיפורים (1973) (וונטיק ושולם, 2012).

נתונים אשר נסתרים לרוב מעיני הציבור הישראלי ועיני הקהילה הבינלאומית, מתייחסים למספר הפיגועים והמתקפות נגד אזרחים וחיילים ישראלים שמסוכלים על ידי ישראל מדי שנה. אולם קיימים פיגועים שכוחות הביטחון הישראלי לא מצליחים לסכל. אלה כוללים מרכיבים של ירי, דקירה, דריסה או הטמנת מטענים, או פיגועים המשלבים מספר שיטות – כולל יידויי אבנים והשלכת בקבוקי תבערה. בנוסף, גם לפני מלחמת 'חרבות ברזל', מספר הרקטות שנורו אל שטח ישראל בשנה הסתכם לעיתים במאות

54 "מלחמת העצמאות – חמשת המהלכים המרכזיים", אלון סילפין, הספרייה הוירטואלית של מט"ח (המרכז לטכנולוגיה חינוכית – נדלה באוגוסט 2020), lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=10844.

55 "מלחמות ישראל: מלחמת ההתשה", ד"ר אל"מ (מיל) מאיר פעיל, הספרייה הוירטואלית של מט"ח (המרכז לטכנולוגיה חינוכית – נדלה באוגוסט 2020), lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=1515.

ואף באלפים.⁵⁶ בחלוף שנה למלחמת 'חרבות ברזל', אפליקציית צופר – צבע אדום, מראה שמאוקטובר 2023 ועד אוקטובר 2024 נשמעו ברחבי ישראל מעל ל-28,000 התראות על שיגור כטב"מים וטילים מעזה ולבנון, איראן ותימן, עיראק וסוריה.⁵⁷ כנגד המתקפות החוזרות ונשנות על אזרחי ישראל, מוטלת על המדינה חובה מוסרית להגן על שלמותה הטריטוריאלית וריבונותה המדינית, וכן על חיי הפרט בה. לפיכך, מתקפת רקטות ומנהרות טרור – שנתגלו הן בגבולה הצפוני של ישראל עם לבנון והן בגבולה הדרומי של ישראל עם רצועת עזה – שמעמידות את אזרחי ישראל בסכנה ממשית, כפי שנוכחנו לראות ב-7 באוקטובר, מחייבות את מדינת ישראל לפעול כדי להגן על אזרחיה. חשיבותו ומרכזיותו של אקט ההגנה העצמית מובאות גם בדין הבינלאומי שמטרתו להגביל אלימות. מגילת האו"ם קובעת כי חל איסור על שימוש בכוח או על איום לשימוש בכוח מצד מדינה כלפי מדינה אחרת, או כלפי שלמותה הטריטוריאלית או עצמאותה המדינית. עם זאת, יש לכך חריגים, והבולט שבהם הוא סעיף במגילה המאפשר למדינה להשתמש בכוח לשם הגנה עצמית, כתגובה להתקפה חמושה עליה. כאשר מדינת ישראל יוצאת לפעולה צבאית נגד ארגוני הטרור שהתקיפו אותה הצדקתה לכך היא הזכות להגנה עצמית (שטנצלר-קובלנץ, 2014).

56 חדשות הטרור והסכסוך הישראלי-פלסטיני, מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש האלוף מאיר עמית, במרכז למורשת המודיעין מל"מ, 29 ביולי-4 באוגוסט 2020 (נדלה באוגוסט 2020), [www.terrorism-info.org.il/app/](http://www.terrorism-info.org.il/app/uploads/2020/08/H_195_20.pdf)

57 "כטב"מים, רקטות וטילים בליסטיים: כך נראית שנה של אזעקות ברחבי ישראל", אבי שרף ובר פלג, 14 באוקטובר 2024, מגזין 'הארץ', www.haaretz.co.il/news/security/2024-10-14/ty-article-magazine/00000192-477c-da69-a797-5f7eeb6a0000

ישראל מפעילה כוח בלתי פרופורציונלי בעימותים בהם היא מעורבת

- השוואה בין מספר הרוגים בכל צד בקונפליקט אלים היא דבר מטעה בשל אידיוקים באשר לנתונים עצמם. בשל הקדמה, הניסיון רבי-השנים והקואליציה של מדינות המסייעות לישראל להתמגן מפני איום הטרור, ישראל מצליחה לסכל מספר רב של פיגועים נגד ישראלים, להגן על המרחב האווירי שלה וליירט טילים וכטב"מים וכן להעניק טיפול רפואי מציל חיים כאשר מערכות ההגנה נכשלות.

- הדגמה נוספת לכך שהשוואה בין מספר ההרוגים בכל צד היא דבר מטעה, ניתן לראות ממספרי הרוגים במלחמת העולם השנייה, שבה מספר ההרוגים הגרמנים היה גדול לאין שיעור מזה של הבריטים. האם המשמעות היא שהגרמנים היו הצד הצודק במלחמה?

- בין חמאס וחיזבאללה לבין צה"ל קיימת אסימטריה אשר נמדדת לא רק במונחי כוח אלא בשוני באופי,

ביעדים, בעוצמה, בדרך הפעולה ובכללי המשחק. כך, בעוד שצד אחד עובד על פי כללים, נורמות ומוסר, הצד השני יורה באופן מכוון על אזרחים, ללא שיקולים של מידתיות, וללא אבחנה בין אזרחים לבין כוחות הביטחון.

- את הבעייתיות בביקורת שמופנית כלפי ישראל במישור המידתיות ניתן להדגים בהתייחס לדו"ח של ועדת החקירה העצמאית של האו"ם שחקרה את אירועי מבצע 'צוק איתן' – שבוחן את צה"ל במנותק משיטת הפעולה של חמאס ושנעדר בו ההקשר המבצעי אשר יכול להסביר את ריבוי הנפגעים ואת היקף הנזק בצד העזתי.

באלימות בין ישראל וארגוני הטרור שמולם היא מתמודדת ההשוואה בין מספר הרוגים בכל צד הינה מטעה מארבע סיבות: ראשית, בשל מידע מוטעה שמעביר החמאס ובשל אי-דיוקים באשר לנתונים עצמם, שלעיתים נובעים מהעובדה שהגוף האוסף את הנתונים הינו חסר ידע לגבי הרקע של ההרוגים, שייכן ופעלו כחיילים על אף לבושם האזרחי. ראיה לכך היא המספרים השונים של ההרוגים וסיווגם (כאזרחים או חמושים) על ידי ארגונים שונים.⁵⁸ (הרחבה המתבססת על מקורות מידע ממלחמת חרבות ברזל ניתן למצוא במענה לטיעון 10).

שנית, בשל המספר הרב של פיגועי טרור ומתקפות טילים נגד ישראלים אשר סוכלו או יורטו – ובכך ניצלו חיי ישראלים רבים. כלומר, לא בשל היעדר רצון או יוזמה מצד היריב להרוג ישראלים, אלא בשל ההיערכות הישראלית להתמודד עם האיום.

סיבה שלישית שבגינה השוואת מספר ההרוגים בכל צד היא דבר מטעה היא העובדה שרבים מהקורבנות הישראלים שנפגעו ניצלו עקב טיפול רפואי משוכלל שישראל מעניקה לנפגעים. במקביל, החמאס, אשר העדיף להשקיע את מרבית תקציבו בפיתוח תשתית לחימה בישראל מתחת לאדמה ובאוויר, לא פיתח בצורה נאותה את שירותי הרפואה בעזה או בבניית מקלטים לאוכלוסייה אזרחית, שלעיתים שוכנת בסמיכות לתשתיות צבאיות של חמאס – אשר מהווים יעדים לגיטימיים לתקיפה צבאית ישראלית על פי הדין ההומניטרי הבינלאומי.

רביעית, אם נבחן את מלחמת העולם השנייה מזווית זו נגלה שמספר ההרוגים הגרמנים היה רב הרבה יותר ממספר ההרוגים

58 כך למשל מקורות שונים של הפלסטינים ושל האו"ם דיווחו על שיעור של בין 75% ל-82% של אזרחים הרוגים מתוך סך כל ההרוגים במבצע 'צוק איתן'. בפועל – על פי דו"ח ישראלי שמבצע אימות שמי לכל הרוג, האומדן עומד על כ-45% (Ben David, 2015).

הבריטים.⁵⁹ לפיכך, "ספירת גופות" לבדה אינה קובעת את מוסריותה או חוקיותה של פעילות צבאית כלשהי (דרשוביץ, 2003). כאשר באים לבחון את יחסי הכוחות בין מדינת ישראל לבין חמאס וחיזבאללה, מולם ישראל מתמודדת בחזית הדרומית והצפונית בהתאמה, ניתן לראות בצה"ל את הצד החזק מבחינה צבאית ואילו בארגונים הללו את הצד החלש. ואולם לא ניתן למדוד יחסי כוחות בין גופים בראייה שטחית כזאת. בין חמאס וחיזבאללה לבין צה"ל קיימת א־סימטריה אשר נמדדת לא רק במונחי כוח אלא בשוני ביניהן באופי, ביעדים, בעוצמה, בדרך הפעולה ובכללי המשחק. כך, בעוד שצד אחד עובד על פי כללים, נורמות ומוסר, הצד השני יורה באופן מכוון על אזרחים, ללא שיקולים של צרכים צבאיים, של מידתיות או של אבחנה (הראל, 2012; ידלין, 2014). למעשה, הצד השני משתמש בתחמושת שלו כנגד העורף הישראלי מתוך סביבה אזרחית בהנחה שצה"ל יתקשה לפעול נגדו ביעילות הנחוצה בשל החשש לפגיעה באזרחים ובשל אילוצים הנובעים מאופייה הדמוקרטי־מוסרי של מדינת ישראל (שטנצלר־קובלנץ, 2014).

את הבעייתיות בביקורת שמופנית כלפי ישראל במישור המידתיות ניתן להדגים בהתייחס לדו"ח של ועדת החקירה

59 לפי המאגר של World Population Review, ולפי נתונים על אודות מקרי מוות במלחמת העולם השנייה לפי מדינה, מהאתר הרשמי של המוזיאון למלחמת העולם השנייה בניו אורלינס (The National WWII Museum in New Orleans): מספר ההרוגים הגרמנים היה גדול מ־5.5 מיליון בעוד שמספר ההרוגים הבריטים במלחמה זו היה פחות מחצי מיליון. worldpopulationreview.com/country-rankings/world-war-two-casualties-by-country (נדלה באוקטובר 2024), נתונים אודות מקרי מוות במלחמת העולם השנייה לפי מדינה לקוחים מתוך האתר הרשמי של המוזיאון למלחמת העולם השנייה בניו אורלינס (The National WWII Museum in New Orleans), "אחת ולתמיד: התקשורת בארה"ב היא פרו או אנטי־ישראלית?", רן דגוני, 26 באוגוסט, 2014, גלובס: www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000966426

העצמאית של האו"ם, שחקרה את אירועי מבצע 'צוק איתן' בקיץ 2014 ואשר התפרסם ב־2015. מחברי הדו"ח מודים בו כי לא היו להם די נתונים לדעת מה באמת התרחש בעת המבצע, ולמרות זאת הם שבים ומניחים הנחות עובדתיות מחמירות כלפי ישראל. הדו"ח מסתמך על עדויות של תושבים מקומיים, על אף שברור שהם חששו לספק מידע שעלול להפליל את חמאס, ואף מתעלם ממניעים אפשריים של תושבים בעזה למסור מידע שגוי המיועד לפגוע בישראל (שרביט ברוך, 2016).

זאת ועוד – על פי דיני סכסוכים מזוינים (Law of Armed Conflict) מדד ה"מידתיות" מתבצע על בסיס הערכת היתרון הצבאי של תקיפה מסוימת כנגד הנזק האגבי שעלול להיגרם מאותה תקיפה. הערכה זו מתבצעת במבט לעתיד ועל בסיס המודיעין הקיים למפקד בשטח בזמן קבלת ההחלטה, ולא בראייה לאחור בהתבסס על התוצאות בפועל של התקיפה (Ben-David, 2015). למרות זאת, הדו"ח על אודות מבצע 'צוק איתן' כולל ניתוח עובדתי בעייתי, המתמקד בתוצאות הפעילות הצבאית ולא בהתנהלות עצמה, ומתעלם ממציאות הלוחמה ומאילוניה, תוך בחינת צה"ל במנותק משיטת הפעולה של חמאס. כך, נעדר מן הניתוח של פעילות ישראל ההקשר המבצעי, אשר יכול להסביר את ריבוי הנפגעים ואת היקף הנזק בצד העזתי (שרביט ברוך, 2016).

טיעון # 17:

ישראל אינה מבחינה בין הרג חמושים לבין אזרחים חפים מפשע בעימותים שבהם היא מעורבת

- החל מסיומה של מלחמת יום הכיפורים נאלצה מדינת ישראל להתמודד עם מעבר ממלחמה קונוונציונלית בין צבאות סדירים ללחימה שעיקרה מול ארגוני טרור וגרילה הנוהגים על פי קוד פעולה עצמאי, ואשר מוטמעים בתוך סביבה אזרחית כך שלא ניתן לדעת אם אדם הוא לוחם או אזרח.

- צה"ל מתמודד עם החלטות לא פשוטות, ופועל בדרכים רבות כדי להבטיח מינימום נזק אגבי, אבל למצער אין 100% הצלחות. את האזרחים הישראלים שחיים תחת איום הטילים של החמאס או את אלה שניצלו כתוצאה מפעילות סיכולית של צה"ל לא ניתן לצלם, בעוד הצד השני עושה שימוש בתמונות כתעמולה נגד מדינת ישראל והלגיטימציה שלה בזירה הבינלאומית.

- תפקודו של צה"ל, על אף הביקורת הרבה המוטחת כנגדו, הינו מרשים בהשוואה לתפקודם של צבאות של מדינות מערביות אחרות.

הלוחמה הצבאית המודרנית התעצבה בעקבות מגמות כמו גידול באוכלוסייה, פופולריות השימוש במדיה החברתית והשפעתה על ההמונים, התקדמות מהירה בטכנולוגיה, התגברות מגמת העיור בעולם, שינויים במסגרת החברתית והפוליטית הבינלאומית, ובתוך כך ריבוי שחקנים לא מדינתיים (אוונס, 2014). בלוחמה האורבנית המודרנית שנכפתה על ישראל, תפיסות העבר של מומחים צבאיים שלא להיכנס לעיר אם הדבר אינו הכרחי, אינן רלוונטיות עוד (סופר, 2012). זאת מאחר שמסיומה של מלחמת יום הכיפורים נאלצה מדינת ישראל להתמודד עם מעבר ממלחמה קונוונציונלית בין צבאות סדירים, ללחימה שעיקרה מול ארגוני טרור וגרילה, הנוהגים על פי קוד פעולה עצמאי ואשר מוטמעים בתוך סביבה אזרחית (הראל, 2012; שטנצלר-קובלנץ, 2014).

לשם המחשה: חמאס יורה על העורף הישראלי מתווך אזרחי צפוף תוך שימוש מכוון באוכלוסייה כבמגן אנושי כדי לגרור את צה"ל להיכנס לתוך השטח הבנוי, ובכך לנטרל את לוחמיו מיתרונו הצבאי. בכך מבקש חמאס לגרום לנפגעים רבים בשני הצדדים. ההיגיון בבסיס האסטרטגיה של חמאס הוא פגיעה בחוסן של ישראל ובנחישותה להילחם בעקבות אבדות רבות, ובמקביל, יצירת תמונת מצב הומניטרית קשה שתוביל ללחצים בינלאומיים שיקעקעו את הלגיטימציה של ישראל לפעול צבאית. לעומת זאת, ישראל מבקשת לדכא מהר ככל הניתן את ירי חמאס (הראל, 2012). רגישות זו נובעת גם משיקולים מוסריים וגם משום שמספר הנפגעים בצד השני מטיל על ישראל מגבלות בזירה הבינלאומית – בדיוק בשל האתיקה וכללי המשחק שלהם ישראל מחויבת.

ניתן לראות המחשה מהחזית הצפונית בדוגמה מהעבר, שלפיה בקומה העליונה של מגרש חנייה בבית חולים בבירור, הציב חיזבאללה משגר עם טילים שבמידה וישוגרו אל עבר תל אביב יגרמו ל-50-100 הרוגים בעוד שבקומה התחתונה של אותו

מבנה קיים בית-ספר לאחיות (ידלין, 2014). במקרים רבים כאלה, צה"ל מתמודד עם החלטה לא פשוטה. אמנם הצבא פועל בדרכים רבות כדי להבטיח מינימום פגיעה באזרחים, אבל במידה ולא יצליח (ואין 100% הצלחות) העולם יראה שצה"ל הרג אחיות, וההלגיטימציה של ישראל בזירה הבינלאומית תיפגע. זאת, בהינתן שאת מאות האנשים שניצלו בתל-אביב אי-אפשר יהיה לצלם, אלא אם הם ייפגעו משום שצה"ל לא פעל באופן הנכון (שם, 2014). דוגמה עדכנית יותר ניתן לראות בפעילות טרור של ארגון חיזבאללה אשר בנה תשתיות תת-קרקע בסמוך מאוד למוצבי יוניפי"ל – המוגנים על פי הדין ההומניטרי הבינלאומי. אין מנוס לצה"ל מהשמדת תשתית המנהרות של חיזבאללה שבבירור נבנתה כדי לעזור ללוחמיה לחצות באמצעותה אל עבר ישראל ולכבוש את יישובי הגליל. לא מן הנמנע שפעילות זו מסכנת את חיילי כוחות השלום של האו"ם המוצבים באזור ואשר מנועים מלהשתתף בלחימה.

בחזית הדרומית, במהלך המבצעים הצבאיים האחרונים שהתרחשו, חמאס מנע מעיתונאים לצלם את משגרי הטילים המוצבים בשטחים של מתקנים אזרחיים, וכתבים זרים שכן צילמו את משגרי הטילים הללו, נאלצו לעזוב את הרצועה בשל איומים וחשש לחייהם.⁶⁰ השימוש של ארגוני טרור פלסטינים במתקנים אזרחיים כדי לאחסן נשק ולבצע ירי אל עבר ישראל אושרה על ידי מזכ"ל האו"ם, באן קי מון, במכתב ששלח לנשיא מועצת הביטחון, בו גינה את הממצא שחמושים פלסטינים סיכנו את מתקני אונר"א (סוכנות הפליטים הפלסטינים של האו"ם) כאשר השתמשו בהם להסתרת נשק, "וככל הנראה בשני מקרים גם

60 "חמאס נעלם מהמסך הבינלאומי", עדי שורץ, העין השביעית, 13 אוגוסט 2018, www.the7eye.org.il/121653

כבסיס שיגור לירי".⁶¹ לפיכך, החומרים העיתונאיים שיצאו מעזה תיארו תמונה מעוותת לפיה ישראל מבצעת תקיפות על מתקנים אזרחיים ללא אבחנה ולפיכך פוגעת בנשים וילדים בעוד שההפך הוא הנכון (Wilf, 2015).

למצער, ברוב המקרים הרג של אזרחים חפים מפשע הוא מנת חלקה של לוחמה מודרנית. בהקשר זה תפקודה של ישראל, על אף הביקורת הרבה המוטחת כנגדה, מרשים יותר מתפקודן של מדינות מערביות אחרות. כך למשל, שיעור האזרחים שנהרגו במלחמה של כוחות הקואליציה בעיראק בין השנים 2003-2007 מוערך ב-76%, ושיעור האזרחים שנהרגו במלחמה של כוחות הקואליציה באפגניסטן בין השנים 2001-2011 מוערך ב-51%-57%. בהשוואה, דו"ח מפורט המונה את ההרוגים במבצע 'צוק איתן' על בסיס שמי מצא שמבין ההרוגים הניתנים לזיהוי כ-45% היו אזרחים בעוד 55% היו חמושים (Ben-David, 2015).

במלחמת 'חרבות ברזל', שעודנה נמשכת בזמן כתיבת שורות אלה, קיימים נתונים סותרים באשר להרג של חמושים אל מול הרג של אזרחים על ידי כוחות הביטחון הישראליים. מחקר שהתפרסם במרץ 2024, כחצי שנה אחרי תחילת הלחימה העצימה, מראה שבשלב מסוים בלחימה הנתונים שהתפרסמו על ידי משרד הבריאות בעזה הפסיקו להיות מוזנים מבתי חולים ועברו להסתמך על נתונים שנמסרו ממשרד התקשורת ברצועת עזה בהם יש ייצוג חסר לגברים על חשבון נשים וילדים. יצוין ששני המשרדים נשלטים על ידי חמאס. לפיכך, המחקר קובע שנתונים על אודות מקרי מוות אשר מתפרסמים על חמאס ברצועת עזה הינם מוטעים לחלוטין וחסרי ערך.⁶²

61 מכתב מיום 27 באפריל 2015 ממזכ"ל האו"ם לנשיא מועצת הביטחון, S/2015/286.

62 "Gaza Fatality Data Has Become Completely Unreliable", by Gabriel

לסיכום, ההבדל המשמעותי בלחימה של שני הצדדים הוא שבעוד שיריביה של ישראל מכוונים להרג אזרחים ישראלים חפים מפשע, ישראל מנסה לפגוע בחמושים ובפעילי טרור ומצרה על כך כאשר אזרחים חפים מפשע נקלעים לטווח האש או נורים בשוגג (דרשוביץ, 2003).

.IV

טענות בעד החרמת ישראל

יש לפעול נגד מדיניותה של ישראל בעיקר בערוצים בינלאומיים ובאמצעות קידום חרם נגדה

- צעדים דיפלומטיים נגד ישראל מחזקים את המחנה הישראלי החושש לבצע ויתורים למען הסכם שלום ומזינים את התפיסה הישראלית לפיה "עם לבדד ישכון".
- תנועת החרם איננה תנועת שלום. בקריאה להשית חרם על מדינת ישראל התנועה מבקשת לשמוט את הקרקע מתחת לרעיון הבסיסי שבגיננו קמה מדינת ישראל: להוות בית לאומי לעם היהודי.
- חרם בינלאומי על ישראל מתעלם מקהילות רחבות בתוך ישראל אשר קוראות לסיום הסכסוך ותורם לתפיסה שלפיה אין רוב פלסטיני שמוכן להשלים עם קיומה של מדינת ישראל.

האסטרטגיה של בינאום הסכסוך הישראלי-פלסטיני, הגורסת שיש לנקוט לחץ מדיני וצעדים דיפלומטיים נגד ישראל כאמצעי לכפות עליה פתרון, לא רק שהוכחה כבלתי יעילה, אלא אף תורמת לליבוי הסכסוך. זאת מאחר שצעדים דיפלומטיים נגד ישראל מחזקים את המחנה הישראלי החושש לבצע ויתורים למען הסכם שלום ומזינים את התפיסה הישראלית לפיה "עם לבדד ישכון" ו/או ש"כל העולם נגדנו". אווירה זו תורמת להגברת החשש מה"אחר" ולהעמקת התפיסה של משחק סכום-אפס, קל וחומר אחרי מתקפת ה-7 באוקטובר, אשר ליבתה חששות ביטחוניים של ישראלים תוך ייצור טראומה קולקטיבית.

באשר לתנועת ה-BDS הקוראת להחרים ולנדות את ישראל מהזירה הבינלאומית, עיון במצע התנועה⁶³ מגלה שהיא מצדדת בחרם על ישראל עד שזו תעמוד בשלושה עקרונות: ראשית, החזרת כל השטחים הערבים הכבושים ופירוק החומה (המוכרת בישראל כגדר הביטחון). שנית, מתן שוויון זכויות מלא לאזרחי ישראל הערבים, ושלישית, מתן אפשרות לפליטים פלסטינים לחזור לבתיהם. מעבר לעובדה שאזרחי ישראל הערבים שווים בפני החוק הישראלי (הרחבה במענה לטיעונים 11, 12 ו-13), העיקרון הראשון והעיקרון השלישי בבירור אינם מתחשבים בזכות להגדרה עצמית של העם היהודי, ובכך מבקשים לממש פתרון של הגדרה עצמית לעם הפלסטיני על חשבון העם היהודי.

תנועת החרם, אם כך, איננה תנועת שלום, היא אינה תומכת בפתרון מדיני מוגדר ומוסכם (כמו "שתי מדינות לשני עמים" למשל) ואינה מתחשבת ברצונות ובצרכים של שני הצדדים. יתרה מכך, המצע שלה מחדד את הפער התפיסתי העמוק בין שני הצדדים ובכך מעמיק את התפיסה האנטגוניסטית של כל צד כלפי

האחר. למעשה בקריאה להשית חרם על מדינת ישראל התנועה מבקשת לשמוט את הקרקע מתחת לרעיון הבסיסי שבגיננו קמה מדינת ישראל: להוות בית לאומי לעם היהודי.

הספרות האקדמית מגדירה דה־לגיטימציה כסיווג של קבוצה (למשל ישראלים או ציונים) לפי קטגוריות חברתיות שליליות בעליל, באופן שמוציא את חבריה מהחברה האנושית הפועלת לפי המגבלות הנורמטיביות והערכיות המקובלות. כלומר, קבוצה שנשללה ממנה הלגיטימיות נתפסת כמי שמפרה ערכים בסיסיים ולפיכך כמי שמוצדק להפעיל אלימות כנגדה (Bar-Tal and Hammack, 2012). הפעילות שנוקטת כנגד ישראל בזירה הבינלאומית במטרה להחרימה כוללת עריכת השוואה בין ישראל והציונות לבין מספר מושגים כמו: קולוניאליות, אפרטהייד, נאציזם, טיהור אתני ורצח עם. מושגים אלה לא נבחרו מפני שהם מתארים מציאות כלשהי, אלא בגלל שהם מגלמים את הרוע האוניברסלי. חזרה עקבית על ההשוואה בין ישראל והציונות לבין הרוע האוניברסלי האולטימטיבי מחזקת פרדיגמה אינטלקטואלית לפיה היעלמותה של ישראל מהזירה הבינלאומית הינה דבר רצוי (Wilf, 2015).

חרם בינלאומי על ישראל מחליש את המחנה אשר קורא לדיאלוג ולבניית גשרים באמצעות פעילות שטח (people to people), ומתעלם מהרבגוניות של החברה הישראלית ומזורמים וקהילות רחבות בתוכה הקוראים לסיום הכיבוש וסיום הסכסוך. מסמוס ההבדלים בין דעות שונות בקרב החברה הישראלית מחליש את הטענות של אותם פעילים, שלפיהם גם החברה הפרופלסטינית מורכבת מערב רב של דעות ותפיסות ושהרוב הפלסטיני – בניגוד למיעוט הקולני – אכן מוכן להשלים עם קיומה של מדינת ישראל. מכאן, שלחץ בינלאומי המקדם צעדים חד־צדדיים וחרם נגד ישראל לא יקרב פתרון לסכסוך.

טיעון # 19:

החרם הוכח ככלי אפקטיבי במאבק נגד האפרטהייד בדרום-אפריקה ולכן נכון להשתמש בו גם כנגד ישראל

- אמנם התנועה שפועלת להחרים את ישראל בזירה הבינלאומית שואבת השראה מהמקרה הדרום-אפריקאי, אך קיימים הבדלים מהותיים בין שני המאבקים שבגינם חרם על ישראל אינו אפקטיבי או מוצדק.
- בעוד שראשי התנועה האזרחית למען ביטול האפרטהייד בדרום-אפריקה תמכו במאבק לא-אלים והתבטאו במונחים מכלילים ומפייסים, פעילי תנועת ה-BDS מאמצים רטוריקה מסיתה ורוויית שנאה לישראל, לציונות וליהדות ולעיתים נוקטים באיומים ואלימות.
- נמצא שלחלק מהפעילים אשר מקדמים חרם על ישראל יש קשרים הדוקים עם ארגוני טרור תוך שהם מביעים תמיכה גלויה בחיזבאללה ובחמאס – גם בתוך

מדינות מערביות המכירות בקבוצות אלה כארגוני טרור. התנהלות זו שונה לחלוטין מהתנהלות התנועה לפירוק האפרטהייד בדרום-אפריקה שדגלה בנרטיב של "אומת הקשת" (rainbow nation) בה יש מקום לכולם.

מצע הקמפיין של תנועת ה-BDS מראה שאחד ממקורות ההשראה המרכזיים לפעילותה הינו "התנועה למאבק באפרטהייד" (Anti-Apartheid Movement – AAM) שפעלה לביטול משטר האפרטהייד בדרום-אפריקה במאה הקודמת (1959-1994). כך למשל המאבק שהתרחש כנגד דרום-אפריקה מוזכר שלוש פעמים במצע התנועה, והמילה "אפרטהייד" השאולה מההקשר הדרום-אפריקאי גם היא מופיעה שלוש פעמים באותה הקריאה.⁶⁴

ביטוי מעשי של השראה זו ניתן לראות גם באופן בו תנועת החרם כנגד ישראל עיצבה את התארגנותה – על בסיס המבנה הארגוני והאופרטיבי של תנועת ה-AAM. כך למשל, תנועת ה-AAM פעלה לגייס אנשים אשר לא היו מעורבים קודם לכן בארגון פוליטי על ידי קריאה להבעת סולידריות עם מאבק בארץ רחוקה, בנתה קואליציות עם ארגונים בעלי קו מדיני דומה (כמו ארגוני עובדים, גופים כנסייתיים, מועצות מקומיות ואוניברסיטאות), ויצרה רשתות על-לאומיות של פעילים שהשכילו להתאים את המסר ואופן הפעילות להקשר המקומי שבו פעלו (Gurney, 2009; Skinner, 2009). תנועת ה-BDS אימצה את אותם עקרונות בדיוק. יחד עם זאת – ועל אף הדמיון הרב בין התנועות במישור הארגוני והאופרטיבי – קיימים שלושה הבדלים מהותיים בין המקרה הדרום-אפריקאי לבין זה הישראלי (חטואל-רדושיצקי, 2017א):

ראשית, מטרת החרם. בדרום-אפריקה החרם נועד לקדם פתרון ברור ומנוסח היטב אשר תאם לחזון של הקהילה הבינלאומית, כלומר כינון משטר דרום-אפריקאי חדש בו כל אזרחי המדינה שווים בפני החוק. בניגוד לכך, התנועה הפועלת להחרים את ישראל נמנעת מהגדרת פתרון פוליטי ברור לסכסוך הישראלי-פלסטיני.

כפי שצוין בטיעון הקודם (טיעון 18), שלוש המטרות של התנועה מבטלות לחלוטין את השאיפות להגדרה עצמית של העם היהודי ושוללות בבירור את האפשרות שהיא פועלת לקידום פתרון של שתי מדינות. אם התנועה דוגלת בפתרון של מדינה אחת, הרי שחלופה זו אינה נתמכת על ידי הקהילה הבינלאומית, העולם הערבי המתון או חלקים ניכרים מהמנהיגות הפוליטית הפלסטינית עצמה.

שנית, אופן המאבק. חרף העובדה שהשחורים בדרום-אפריקה היו נתונים לדיכוי ברוטלי של המשטר הלבן, אחד המאפיינים הראויים לציון במאבקם היה הרצון לשמור על בסיס מוסרי נעלה ולהימנע מטרור. בחלק הארי של מאבקם דחו המוחים על מדיניות דרום-אפריקה את השימוש באלימות וגם כשכן אומץ מאבק מזוין הייתה זו אסטרטגיה משנית בלבד, שנועדה בעיקר לגייס פעילים פוליטיים מבית ומחוץ. אף שיהיה זה שגוי לטעון שמנהיג המאבק נלסון מנדלה היה פציפיסט, נראה כי הוא הצליח להתעלות מעל הפרובוקציות של משטר האפרטהייד וחתר לפיוס פוליטי עם המשטר הלבן (Emery & Will, 2014). גישה זו מנוגדת בבירור לדרך המאבק הפלסטינית, שאחת האסטרטגיות המרכזיות בה היא טרור נגד אזרחים ישראלים.

שלישית, נרטיב המאבק. פעילי ה-AAM מסגרו את מאבקם במונחים מכלילים ולפיכך הצהירו ששאיפתם היא לשחרר את המדינה כולה – לא רק את האוכלוסייה השחורה – ממערכת הדיכוי הגזעני (Emery and Will, 2014; Mandela, 1994). המודעות לפחדים ולחששות של הלבנים בדרום-אפריקה וההתחשבות בגורמים אלה על ידי מובילי המאבק, כפי שניכר בבחירת המונח "אומת הקשת" (rainbow nation) כדי לתאר את תכלית הקמפיין, עומדת בניגוד לנרטיב שאימצה תנועת החרם נגד ישראל אשר עושה שימוש בשפה רוויית שנאה כלפי ישראל, מתאפיינת בתיעוב

כלפי הציונות ולעיתים נעה בין אנטישמיות גבולית לאנטישמיות בוטה.

נוסף על כך, נמצא שלחלק מארגוני החברה האזרחית המובילים את קמפיין החרם נגד מדינת ישראל ישנם קשרים הדוקים עם ארגוני טרור מוכרזים בישראל, בארה"ב ובמדינות אירופה, ובראשם החמאס והחזית העממית לשחרור פלסטין.⁶⁵ לאחר ה-7 באוקטובר, ניסיונות קודמים למסך השתייכות זו הצטמצמו כאשר מפגינים אשר תומכים בהחרמת ישראל הניפו דגלים של ארגוני טרור כחמאס וחיזבאללה, בעת ששרפו את דגל ארה"ב.⁶⁶ פרט נוסף שנחשף ברבים לאחר ה-7 באוקטובר הינו מעורבותה של איראן בעידוד מחאות אלה.⁶⁷

לפיכך אין זה נכון לטעון שמסקנות שהוסקו על בסיס המאבק הדרום-אפריקאי או ההתארגנות האזרחית ששיחקה תפקיד משמעותי במאבק זה, תקפות גם לסכסוך הישראלי-פלסטיני ולתנועת ה-BDS.

65 "מחבלים בחליפות: ארגונים המקדמים דה-לגיטימציה ו-BDS בשירות ארגוני טרור מוכרזים", פברואר 2019, המשרד לנושאים אסטרטגיים והסברה, עמ' 4: www.gov.il/BlobFolder/generalpage/terrorists_in_suits/he/doch270219.pdf.

66 "Kamala Harris condemns pro-Hamas protesters who burned American flag in D.C.", By Stefan Becket, CBS News, 25 July, 2024: www.cbsnews.com/news/kamala-harris-american-flag-burning-union-station-dc-hamas-israel/.

67 "Iran encourages Gaza war protests in US to stoke outrage and distrust, intelligence chief says", By David Klepper, AP, 10 July, 2024: apnews.com/article/gaza-war-protests-iran-foreign-influence-95e0a161119ed0e060332feda95b4e4f.

ט"עוון # 20:

אוניברסיטאות בישראל משתפות פעולה עם הכיבוש ותורמות לפיתוח ידע בצה"ל ולכן מוצדק להחרימן

- ככלל אוניברסיטאות ומוסדות אקדמיים אינם אחראים לייצג או להתנגד למדיניות הממשלה – אוניברסיטאות ישראליות לא יוצאות בהצהרות נגד או בעד הכיבוש כיוון שאין זה מתפקידן, וקריאה שכזו אינה יכולה לשקף את מגוון הדעות תחת הגג של מוסד חינוכי אחד.
- במבט השוואתי על החופש האקדמי במוסדות השכלה באוניברסיטאות פלסטיניות – המבקשות להחרים את המוסדות הישראליים על בסיס טיעונים של אפליה, השתקה וכיבוש – בולט היעדר חופש ביטוי שאף מגיע לכדי אלימות פיזית.
- קיים שיתוף פעולה בין האקדמיה ובין מוסדות ביטחון בארץ, כמקובל במדינות רבות בעולם.

מוסד האקדמיה בישראל, בדומה לאקדמיה בעולם הדמוקרטי, הינו מוסד חופשי שניתן למצוא בו סטודנטים וסגל הוראה מכל קצוות הקשת הפוליטית. ככלל אין האוניברסיטאות והמוסדות האקדמיים בישראל נתפסים כאחראים לייצג או להתנגד למדיניות הממשלה. על כן, אין סיבה הגיונית להאשים אוניברסיטאות ואקדמאים ישראלים על סמך מדיניות ומעשים של ממשלת ישראל. השוואה כזו משולה להאשמה של אוניברסיטאות בארה"ב כאחראיות למדיניות של ממשל ביידן/האריס או ממשל טראמפ בנוגע להגירה.

אוניברסיטאות ישראליות לא יוצאות בהצהרות נגד הכיבוש כי אין זה מתפקידן וקריאה שכוזו אינה יכולה לשקף את הדעות של הפסיפס האנושי שמתכנס תחת הגג של מוסד אקדמי על כל חלקיו. יחד עם זאת, אוניברסיטאות בישראל כן שמות בראש מעייניהן נושאים כמו חופש הביטוי, חופש אקדמי ושילוב של אזרחים מכל הציבורים בארץ – ובתוך כך, את הגדלת מספר הסטודנטים הערביים הנכנסים בשעריהן. כך למשל, שיעור הסטודנטים הערבים בכל התארים עלה מ-9% בשנה"ל 2009-2010 ל-18% בשנה"ל 2021-2022, כלומר כ-60,600 סטודנטים מהחברה הערבית, שהם 18% מכלל הסטודנטים בישראל, לעומת כ-21% מחלקם באוכלוסייה.⁶⁸ נתונים אלה נתמכים על ידי פעילות של האוניברסיטאות לסייע לסטודנטים ערבים באמצעות מלגות, התאמת תוכניות וקיום מכינות ללימודים אקדמאיים (כהן ושות'),

(2016).

68 לפי נתוני המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג), "הנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה הערבית", 24 באוקטובר, 2022: che.org.il/%D7%A0%D7%92-%D7%A9%D7%9B%D7%9C%D7%94-%D7%A8%D7%94-%D7%A2%D7%99%D7%AA-3/

במבט השוואתי על החופש האקדמי באוניברסיטאות פלסטיניות – אשר מבקשות להחרים את המוסדות הישראליים על בסיס טיעונים של אפליה, השתקה וכיבוש – בולט היעדר חופש ביטוי שאף מגיע לכדי אלימות פיזית. כך למשל, המקרה של מוחמד דג'אני מאוניברסיטת אל קודס שביקש להוביל משלחת של סטודנטים לביקור חינוכי במחנה ההשמדה אושוויץ שבפולין כחלק משיתוף פעולה בינלאומי העוסק בהכרת הנרטיב של האחר. טרם חזרתו נודע לדג'אני שמשרדה של מזכירתו באוניברסיטה הושחת על ידי סטודנטים זועמים שאף איימו על חייו – תקרית שבסופו של דבר הובילה להתפטרותו מהאוניברסיטה שבירכה על עזיבתו (Nelson, 2016a).

באשר לטענה שאוניברסיטאות בישראל מסייעות לפיתוח ידע בצה"ל – נכון הוא שקיים שיתוף פעולה בין האקדמיה לבין מוסדות ביטחוניים בארץ, אך הדבר מקובל בהרבה מדינות בעולם. כך למשל, אנשי צבא וכוחות הביטחון רוכשים השכלה במוסדות אקדמאיים במדינות השונות, הצבא מממן תוכניות מחקר ונסמך על ידע אקדמי שמקורו באוניברסיטאות. כאמור, ישראל אינה שונה ממדינות רבות בתחום זה. בארה"ב למשל, הצבא מפעיל תוכניות לגיוס כוח אדם בתוך הקמפוסים ותוכניות רבות במוסדות האקדמיים עוברות התאמות לצורכי הצבא (כהן ושות', 2016).

סיכום

עשרים הטענות עימן מבקש להתמודד קובץ זה, מצטרפות לעשרות טענות אחרות המושמעות כנגד ישראל בזירה הבינלאומית, אשר יריעת הקובץ קצרה מלהכיל את כולן. הרציונל שהנחה אותנו בבחירת הטיעונים הינו הופעתן של טענות אלה באופן עקבי במרוצת השנים בדיונים, בשיח הציבורי ובכיתות לימוד במקומות שונים בעולם. על מנת לאפשר לקוראים להתמודד עם טענות שאינן מופיעות בקובץ, בחרנו לסווג את תוכנו לארבע קטגוריות-על. הרציונל המנחה הינו שהמידע המופיע במענה לטיעונים הספציפיים תחת כל קטגוריה יוכל לשמש את הקוראים להתמודד עם טענות דומות המתייחסות לכל אחת מן הקטגוריות.

באשר לאסטרטגיית המענה, אנו סבורים שללא קשר לנטייה פוליטית או לביקורת אידיאולוגית על מדיניותה של ממשלת ישראל, יש חשיבות בהתמודדות רצינית, עניינית וכנה מול טיעונים שביסודם חותרים לבטל את הלגיטימציה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי. בהקשר זה, ראוי לציין שקיימת בורות עצומה בעולם ביחס לישראל: יש כאלה שחושבים שמשמעותה של מדינה המוגדרת כמדינת הלאום של העם היהודי הינה מדינה שבאופן אוטומטי מבטלת את זכויות המיעוטים האחרים, או

שמדובר ב"מדינת הלכה" שאינה מתנהלת על פי ערכים דמוקרטיים אוניברסליים. יחד עם זאת, קיים גם גרעין של אנטישמיות ולא פעם הביקורת המופנית אל עבר ישראל משמשת כמסווה לביקורת נגד היהודים באשר הם. עירוב הקהלים – אנטישמיות ששום טיעון לא יזיז אותם מעמדותיהם, ומי שמצטרף לביקורת בשל היעדר ידע על ישראל או על שלוש המטרות המרכזיות המגדירות את הקמפיין שפועל להחרים אותה – מחזק את החשיבות של פתיחה בדיאלוג והתייחסות רצינית לביקורת, במקום הימנעות והשארת הזירה ריקה למסרים מכפישים וחצאי אמיתות.

באשר לדיון בנושא אופי המחאה העממית הגלובלית כנגד ישראל כמחאה אלימה או לא-אלימה, ראוי להתייחס לשתי נקודות. ראשית, הספרות האקדמית חלוקה לגבי אופן הסיווג: לפי גישה אחת כל עוד התנועה אינה מצדדת במאבק מזוין ומביעה מחאה באמצעות חרם עממי, הרי מדובר במחאה לא-אלימה. לפי גישה שנייה, לא ניתן לקבוע שמחאה אינה אלימה במנותק ממטרותיה. לפי גישה זו מאחר ושלוש מטרות הקמפיין העממי הפועל לבדד את ישראל מצטברות לכדי ביטול אופייה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי – לא ניתן לקבוע שמדובר בתנועה לא-אלימה. הנקודה השנייה היא שבמנותק מהאופן שבו בוחרים להגדיר את הפעילות העממית נגד מדינת ישראל, לפי עדויות מצטברות בקהילות יהודיות ברחבי העולם, הקמפיין מלווה בפעילויות אלימות שמהוות מטרד למי שמזוהה עם הציונות ולמי שמפגין את זהותו היהודית בגלוי. הטרדות אלה עלולות להתבטא בהפרעה למסיבות חגים של יהודים בקמפוסים, איומים כלפי סטודנטים יהודים וכן תליית "צווי פינוי" על דלתות של סטודנטים יהודיים (Cohen & Avraham, 2018).

בהתייחס לתופעה בהקשר רחב יותר, ישנן עדויות לכך שבעידן הדיגיטלי קיימות פחות ופחות סבלנות ויכולת הכלה של

דעות אחרות – תופעה שככל הנראה מועצמת על ידי צריכת מידע וחדשות דרך רשתות חברתיות ו"פיד" המורכב מידיעות שלרוב תואמות את השקפת עולמם של צרכניהם. תופעה זו מצטרפת – או מזינה – שיח שהופך יותר ויותר מפולג, קיצוני ורווי שנאה ל"אחר". לפיכך, אין זה מפתיע שבדיונים על האווירה באוניברסיטאות כיום, נשמעות דעות שבמקום לנתח סיטואציות מורכבות מפרספקטיבות וגישות שונות (למשל מנקדות מבט מרקסיסטית, ליברלית, שמרנית או פוסט־מודרניסטית), סטודנטים נוטים להשקיף על מגוון סיטואציות מתוך גישה המאופיינת בראייה דיכוטומית של "טוב" (החלש) ו"רע" (החזק).

בהקשר הרחב הזה – אנו תקווה שקובץ זה ייתן כלים לדיאלוג פורה, ענייני וסובלני לכל מי שנקרא לתת דין וחשבון עבור מדינת הלאום של העם היהודי.

רשימת מקורות

אבו נסרה, מ', אלרן, מ', ישיב, ע'. (2016). תכנית החומש לשילוב האוכלוסייה הערבית בישראל במבחן המציאות. מבט על, גיליון 845. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

אברהם, א. (בהדפסה). מדוד לגוליית: סיקור ישראל בתקשורת הבינלאומית. אוונס, מ'. (2014). האתגרים המלווים לוחמה צבאית במרחבים צפופי אוכלוסין: נקודת מבט אוסטרלית. צבא ואסטרטגיה. כרך 5, גיליון מיוחד, אפריל 2014. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

אלרן, מ', ישיב, ע', אבו נסרה, מ'. (2016). תכנית החומש לשילוב האוכלוסייה הערבית בישראל: האמנם קפיצת מדרגה?. מבט על, גיליון 792. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

ברום, ש'. (2014). 'צוק איתן' כמנוף להחזרת הרשות הפלסטינית לרצועת עזה. בתוך: קורץ, ע' וברום, ש' (עורכים), צוק איתן: השלכות ולקחים. המכון למחקרי ביטחון לאומי. www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%A6%D7%95%D7%A7%20%D7%90%D7%99%D7%AA%D7%9F%20%D7%9E%D7%A2%D7%95%D7%93%D7%9B%D7%9F%20%20XX%20%D7%A1%D7%95%D7%A4%D7%99.pdf

דרשוביץ, א'. (2003). ישראל: כתב הגנה. מסר: הוצאה לאור בע"מ. הראל, ד'. (2012). לחימה אסימטרית ברצועת עזה – מקרה בוחן. צבא ואסטרטגיה, כרך 4, גיליון 1, מאי 2012. המכון למחקרי ביטחון לאומי. וונטיק, ב', ושלום, ז'. (2012). המזרח התיכון: כישלון המודיעין האמריקני בדרך אל מלחמת יום הכיפורים. עיונים בתקומת ישראל, כרך 22, עמ' 122-151.

חטואל-רדושיצקי, מ'. (2015). ישראל ואפרטהייד בשיח הבינלאומי. עדכן אסטרטגי. כרך 18, גיליון 3, אוקטובר 2015. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

חטואל-רדושיצקי, מ' (2017א'). BDS ו-AAM: יותר מאותו הדבר?. בתוך, יוגב, ע' ולינדנשטראוס, ג' (עורכות): תופעת הדה-לגיטימציה: אתגרים ומענים. מזכר 164. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

חטואל-רדושיצקי, מ' (2017ב'). מועצת הביטחון של האו"ם, ישראל ו"המצב במזרח התיכון כולל השאלה הפלסטינית". עדכן אסטרטגי. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

ידלין, ע' (2014). אתגרי לחימה בשטחים צפופי אוכלוסין, צבא ואסטרטגיה. כרך 5. גיליון מיוחד. אפריל 2014. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

ימיני, ב' (2014). תעשיית השקרים: מדיה, אקדמיה והסכסוך הישראלי-ערבי. הוצאת ידיעות אחרונות, ספרי חמד.

ישיב, ע' (2014). ההיבט הכלכלי במבצע 'צוק איתן': קריטי להבנת הסכסוך, קריטי לפתרונו. מבט על, גיליון 585. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

כהן, ס' (2013). תפיסות שונות של מלחמה בקרב מעצבי ההלכה היהודית במדינת ישראל בימינו. בתוך שפר, ג', ואלרן, מ' (עורכים): סיכום דברי המשתתפים בסדנה לבחינת יחסי מגורים שונים בחברה עם מערכת הביטחון בישראל. דוח מיוחד. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

כהן, ר'. קריספיל, א', אברהם, א'. (2016). אסטרטגיות בהתמודדות עם החרם האקדמי. מרכז קומפר לחקר האנטישמיות והגזענות. אוניברסיטת חיפה.

לביא, א'. (2016). החברה הערבית-הפלסטינית במדינת ישראל: עת לשינוי אסטרטגי בתהליכי השילוב והשוויון. המכון למחקרי ביטחון לאומי ומרכז

תמי שטיינמיץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל אביב. www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/IsraelandArabSociety072794085.pdf

לוי, י'. (2013). כיצד משפיע הרכבו התברתי של הצבא על הפיקוח עליו. בתוך שפר, ג', ואלרן, מ' (עורכים): סיכום דברי המשתתפים בסדנה לבחינת יחסי מגורים שונים בחברה עם מערכת הביטחון בישראל. דוח מיוחד. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2022). לקט נתונים לרגל יום ירושלים. מיכאל ק', וערן ע' (2015). הסלמה בירושלים – בין מאמצי ייצוב למאמצי עיצוב. מבט על, גיליון 749. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

מיכאל, ק' וחטואל-רדושיצקי, מ'. (2020). 70 שנות אונ"א – עת לרפורמה מבנית ותפקודית. מזכר 199. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

מנדלבליט, א' (2012). לוחמת משפט – החזית המשפטית של צה"ל. צבא ואסטרטגיה, כרך 4, גיליון 1, מאי 2012. המכון למחקרי ביטחון לאומי.
 סופר, א'. (2012). אתגרי לחימה באזורים מאוכלסים בצפיפות – המקרה של ישראל. צבא ואסטרטגיה. כרך 4, גיליון 1, מאי 2012. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

סמוחה, ס', ולכטמן, ז'. (2010). שירות אזרחי לערבים בישראל: ממצאי מחקר 2010. המרכז היהודי-ערבי, אוניברסיטת חיפה.

סמוחה, ס', ולכטמן, ז'. (2013). שירות אזרחי של ערבים בישראל. בתוך שפר, ג', ואלון, מ' (עורכים): סיכום דברי המשתתפים בסדנה לבחינת יחסי מגורים שונים בחברה עם מערכת הביטחון בישראל. דוח מיוחד. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

ססר, א' (2016). פתח דבר. בתוך לביא, א': החברה הערבית-הפלסטינית במדינת ישראל: עת לשינוי אסטרטגי בתהליכי השילוב והשוויון. המכון למחקרי ביטחון לאומי ומרכז תמי שטיינמיץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל אביב. www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/IsraelandArabSociety072794085.pdf

קלור, א', לביא, א', ארון, מ', ותד, מ.ס. ופדלון ת'. (2022). תוכניות החומש לפיתוח החברה הערבית בישראל: סיכום תוכנית 922 ולקחים לתוכנית החומש החדשה 550. המכון למחקרי ביטחון לאומי: www.inss.org.il/he/strategic-assessment/homesh

רייטר, י. (2016). סטטוס-קוו בתהליכי שינוי: מאבק שליטה בהר הבית. מכון ירושלים לחקר ישראל.

שטנצלר-קובלנץ, ל'. (2014). השפעותיה של "כיפת ברזל" על הזירות הצבאית והמדינית: הצדקות מוסריות ליציאת ישראל למבצע צבאי נגד ארגוני טרור וגרילה. צבא ואסטרטגיה. כרך 6, גיליון 1, אפריל 2014. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

שמיר, ש'. (2016). פתח דבר. בתוך לביא, א': החברה הערבית-הפלסטינית במדינת ישראל: עת לשינוי אסטרטגי בתהליכי השילוב והשוויון. המכון למחקרי ביטחון לאומי ומרכז תמי שטיינמיץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל אביב. www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/IsraelandArabSociety072794085.pdf

שרביט ברוך, פ'. (2016). דוח ועדת החקירה של מועצת זכויות האדם ביחס למבצע 'צוק איתן': ניתוח ביקורתי. מזכר 160. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

- Abulof, U. (2015). 'The people want(s) to bring down the regime': (positive) nationalism as the Arab Spring's revolution. Vol. 21(4), pp. 658-680.
- Bar-Tal, D., & Hammack, P. L. (2012). Conflict, delegitimization, and violence. In L. R. Tropp (Ed.), (pp. 29-52). New York: Oxford University Press.
- Ben-David, L. (2014). Gazan Casualties: How Many and Who They Were. Googman, H. and Gold, D. (Eds.): jcpa.org/pdf/The-Gaza-War-2014-Site.pdf
- Cohen, R., & Avraham, E. (2018). North American Jewish NGOs and strategies used in fighting BDS and the boycott of Israeli academia., 23(2), pp. 194-216.
- Emery, A., Will, D. (2014). Liberation Movements, Universal Citizenship and the Resolution of Ethno-National Conflict: ANC Non-Racialism and the Israeli-Palestinian Conflict., Vol. 35 (3), pp. 447-467
- Gabriel, S. A. and Sabatello, E. F. (1986). Palestinian Migration from the West Bank and Gaza: Economic and Demographic Analyses, in , Vol. 34(2), pp. 247-249.
- Gurney, C. (2009). The 1970s: The Anti-Apartheid Movement's Difficult Decade., Volume 35 (2), pp. 471-487.
- Klotz, A. (1995). Cornell University Press: Ithaca and London.
- Kuperwasser, Y. (2017). The Temple Mount Affair: What Has Changed? *Jerusalem Issue Briefs*; Vol. 17; No. 24. Jerusalem Center for Public Affairs (JCPA).
- Mandela, N. (1994). *Long Walk to Freedom*. Randburg: Macdonald Purnell.
- Nelson, C. (2016). *Dreams Deferred: A Concise Guide to the Israeli-Palestinian Conflict and the Movement to Boycott Israel*. Indiana University Press.
- Nelson, C. (2016a). Academic Freedom in Palestinian Universities. *Telos* 177 (Winter 2016): pp. 219-39.
- Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS). *Presents the Conditions of Palestinian Populations on the Occasion of the International Population Day*, 11/07/2022, July 7, 2022.
- Shavit, A. (2013). *My Promised Land: The Triumph and Tragedy of Israel*. Spiegel & Grau. New York.
- Skinner, B. (2009). The Moral Foundations of British Anti-Apartheid Activism, 1946-1960. *Journal of Southern African Studies*, Volume 35 (2), pp. 399-416
- Wilf, E. (2015). *Winning the War of Words: Essays on Zionism and Israel*. Copyright © 2015 Einat Wilf.

על המחברים

ד"ר מיכל חטואל-ירדושיצקי

יועצת בכירה ומנהלת תוכנית מחקר במינד ישראל. מילאה תפקידי ניהול ומחקר שונים בעולמות האקדמיה, הפילנתרופיה והחברה האזרחית – כולל בקרן עזריאלי, המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), המכון לביטחון מכליל (The Institute for Inclusive Security) וארגון ח.ל. חינוך לשלום (מטה יוזמת ז'נבה). בנוסף, מיכל הינה חברה מייסדת בפורום דבורה: נשים במדיניות חוץ וביטחון לאומי, ומרצה באוניברסיטת תל אביב. מחקרה מתמקדים בגיאופוליטיקה וביטחון לאומי, ארגונים בינלאומיים ואתגרים רכים לישראל בזירה הבינלאומית. מיכל השלימה פוסט-דוקטורט באוניברסיטת חיפה, ויש לה שלושה תארים מאוניברסיטת תל אביב: תואר דוקטור במדע המדינה ויחסים בינלאומיים, תואר שני במדע המדינה ותואר ראשון בפסיכולוגיה ולימודי תקשורת.

פרופ' אלי אברהם

ראש החוג לתקשורת, אוניברסיטת חיפה ומחברם של שמונה ספרים עטורי פרסים. פרסם מאמרים רבים העוסקים במאבק באנטישמיות, שיווק ישראל, ניהול משברים תקשורתיים, קידום ערים ומיתוג מקומות בעולם. בין היתר כיהן כיו"ר הוועד המנהל של הקרן הבינלאומית לחינוך (איס"ף) והיה בין המייסדים של התוכניות "שגרירים ברשת" והתואר השני ב"אסטרטגיות במאבק באנטישמיות חדשה" באוניברסיטת חיפה. במהלך השנים לימד בכמה אוניברסיטאות באירופה ובארה"ב.

מסת"ב: 6-1-93168-965-978 ISBN

מוסד הרצל לחקר הציונות
אוניברסיטת חיפה